

Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2021-2028

Wrzesień 2021 r.

Spis treści:

	Streszczenie	3
	Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy	6
	Podstawowe informacje	6
	Struktura demograficzna	10
	Rynek pracy i gospodarka	14
	Infrastruktura i oferta społeczna	18
	Włączenie społeczne	22
	Stan środowiska naturalnego	24
	Walory turystyczne	26
	Infrastruktura techniczna	28
	Obszary funkcjonalne i polityka przestrzenna	30
	Analiza SWOT	34
	Cele i kierunki działań	37
	Wykaz zadań z planem finansowym	45
	Podstawowe założenia systemu realizacji (w tym monitoring osiągnięcia celów Strategii)	50
	Załącznik graficzny – model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Dąbrowa Biskupia ze wskazaniem Obszarów Strategicznej Interwencji	

►► Streszczenie:

„Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2021-2028” (dalej: Strategia) wyznacza ramy i kierunki rozwoju gminy na najbliższe lata. Została opracowana zgodnie z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. **o zasadach prowadzenia polityki rozwoju** (Dz. U. 2006 Nr 227 poz. 1658 z późn. zm.) oraz ustawą z dnia 8 marca 1990 roku **o samorządzie gminnym** (Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95 z późn. zm.) i zawiera:

- wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy (z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych),
- cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym,
- kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych,
- oczekiwane rezultaty planowanych działań (w tym w wymiarze przestrzennym) oraz wskaźniki ich osiągnięcia,
- model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy,
- ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie,
- obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa, wraz z zakresem planowanych działań,
- obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gminy, wraz z zakresem planowanych działań,
- system realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych (programów i planów szczegółowych),
- ramy finansowe i źródła finansowania,
- załącznik graficzny prezentujący model struktury gminy i obszary strategicznej interwencji na terenie gminy (wskazane przez Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego i Gminę Dąbrowa Biskupia).

Punktem wyjścia do określenia kierunków rozwoju gminy była z jednej strony **diagnoza** sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej tego obszaru, z drugiej – wytyczne i zadania zawarte w obowiązujących dokumentach strategicznych i planistycznych (na poziomie regionalnym, subregionalnym, powiatowym i gminnym, ze szczególnym uwzględnieniem „**Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego – Strategii Przyspieszenia 2030+**”, dalej: SRWKP).

W oparciu o cechy wyróżniające ten obszar i kierunki interwencji rekomendowane w innych dokumentach na lata 2021-2028 określiliśmy cele rozwojowe. Zamierzamy osiągnąć **cel główny – „Poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Dąbrowa Biskupia do 2028 roku”** – dzięki działaniom skoncentrowanym w **ośmiu** celach strategicznych:

1. Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku,
2. Poprawa standardu infrastruktury drogowej do 2028 roku,
3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku,
4. Unowocześnienie bazy edukacyjnej do 2028 roku,
5. Wsparcie placówek kulturalnych i zachowanie dziedzictwa historyczno-kulturowego do 2028 roku,
6. Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku,
7. Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym do 2028 roku,

8. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i standardu usług świadczonych przez Gminę do 2028 roku.

Wśród zadań planowanych do realizacji w latach 2021-2028 znalazły się liczne zadania własne gminy, obejmujące stałe usługi publiczne (np. edukację, usługi komunalne, transport), planowane inwestycje gminne i wsparcie innych podmiotów (mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych) w realizacji ich celów.

Na realizację Strategii planujemy przeznaczyć w osiem lat 58 milionów złotych ze środków budżetu Gminy Dąbrowa Biskupia i dodatkowo pozyskać jeszcze 124 miliony złotych od innych podmiotów (główne źródła współfinansowania zadań to budżet państwa, budżet powiatu, budżet województwa i fundusze unijne). Łączny szacunkowy koszt realizacji wszystkich zadań ujętych w Strategii to **182 miliony złotych**.

Każdy cel i kierunek interwencji został opisany przy użyciu mierzalnych wskaźników. Pozwolą one na bieżący monitoring postępów Strategii. Dodatkowo w 2023 i 2027 roku dokonamy okresowego przeglądu i oceny (ewaluacji) naszych założeń.

Za realizację Strategii odpowiada Wójt Gminy Dąbrowa Biskupia, który będzie koordynować działania szeregu podległych i współpracujących jednostek, przypisanych merytorycznie do poszczególnych zadań.

Logika interwencji Strategii Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2021-2028:

 Zdiagnozowane problemy	 Cel strategiczny	 Mln zł	 Najważniejsze zakładane efekty:
wysokie bezrobocie (w szczególności wśród kobiet), niski poziom przeciętnego wynagrodzenia	 Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku	4,5	Liczba zatrudnionych – 50 osób
zły stan dróg, zagrożenie wykluczeniem transportowym w południowej i wschodniej części gminy	 Poprawa standardu infrastruktury drogowej do 2028 roku	27	Długość odnowionych dróg – 10 km Długość ciągów pieszych i/lub rowerowych – 5 km
większy niż średnio zasięg korzystania z pomocy społecznej, duże zagrożenie ubóstwem wśród dzieci i młodzieży, zagrożenie szczególnie wysokim tempem starzenia się społeczeństwa	 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku	33	Liczba wspartych placówek pomocy społecznej – 6 sztuk Liczba korzystających ze wsparcia – 3.200 osób
brak żłobka/klubu malucha, niewystarczające zaplecze infrastrukturalne szkół, konieczność ciągłego podnoszenia kwalifikacji przez nauczycieli	 Unowocześnienie bazy edukacyjnej do 2028 roku	17,5	Liczba wspartych placówek edukacyjnych – 4 sztuki Liczba korzystających ze wsparcia – 200 osób
problemy lokalowe obu gminnych instytucji kultury, niewykorzystany potencjał historyczno-kulturowy	 Wsparcie placówek kulturalnych i zachowanie dziedzictwa historyczno-kulturowego do 2028 roku	10	Liczba wspartych placówek kultury – 2 sztuki
niewystarczająca aktywność społeczna mieszkańców, niewystarczająca promocja obszaru gminy, niewielkie wsparcie lokalnych liderów	 Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku	14	Liczba wspartych miejsc spotkań – 10 sztuk Liczba uczestników wydarzeń – 4.000 osób
niewystarczająco rozwinięta infrastruktura kanalizacyjna, energochłonność budynków, niewystarczające wykorzystanie OZE	 Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym do 2028 roku	59,9	Liczba nowych oczyszczalni ścieków – 1 sztuka Długość zmodernizowanej sieci wodno-kanalizacyjnej – 38 km
niewystarczający poziom bezpieczeństwa, niedofinansowanie służb ratunkowych (OSP), konieczność modernizacji budynku UG i systemów informatycznych	 Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i standardu usług świadczonych przez Gminę do 2028 roku	16	Liczba wspartych jednostek ratowniczych – 3 sztuki Liczba projektów cyfryzacyjnych – 3 sztuki
Strony: 6-33	Strony: 37-45	181,9	Strony: 37-52

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy:

Określenie priorytetów rozwojowych wymaga w pierwszej kolejności prześledzenia zmian i zdiagnozowania podstawowych **trendów społeczno-gospodarczych** na terenie gminy Dąbrowa Biskupia. Żeby możliwe było ich określenie, trzeba przeanalizować dane co najmniej z okresu ostatnich pięciu lat. W niniejszej diagnozie zaprezentowane zostały **dane z lat 2015-2019**.

Dla celów niniejszego dokumentu, szczególnie istotne jest przeanalizowanie zjawisk występujących na terenie gminy, **w porównaniu do średnich wartości dla powiatu inowrocławskiego województwa kujawsko-pomorskiego (benchmarking)**. Pozwoli to na identyfikację przewag konkurencyjnych i obszarów problemowych, charakterystycznych dla tej konkretnej jednostki samorządu terytorialnego.

Aby zapewnić porównywalność danych, w diagnozie posłużono się przede wszystkim danymi Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (**BDL GUS**), gromadzonymi i obliczanymi w oparciu o jednolitą metodologię. Zostały one uzupełnione o informacje pochodzące z **Urzędu Gminy w Dąbrowie Biskupiej** oraz współpracujących z nim podmiotów i instytucji.

Każda część kończy się **podsumowaniem**, w którym za każdym razem wskazano cechy i zjawiska charakterystyczne dla gminy Dąbrowa Biskupia. Spośród zestawu szczegółowych analiz, w pierwszej kolejności, wybrane zostały te elementy, które stanowią **atuty i problemy gminy** (są jego silnymi i słabymi stronami) oraz zjawiska, które mogą stanowić zewnętrzne szanse i zagrożenia (**potencjał i ryzyko**).

Podstawowe informacje:

Gmina Dąbrowa Biskupia jest położona w centralnej części **województwa kujawsko-pomorskiego w powiecie inowrocławskim**. W skali powiatu gmina ma **charakter peryferyjny**, stanowi jego wschodnią granicę i jest położona poza głównymi korytarzami transportowymi (DK 15, DK 25 i DK 62).

Gmina Dąbrowa Biskupia sąsiaduje z gminami:

- powiatu inowrocławskiego (gmina Gniewkowo, gmina wiejska Inowrocław i gmina Kruszwica),
- powiatu aleksandrowskiego (gmina wiejska Aleksandrów Kujawski, gmina Koneck gmina Zakrzewo),
- powiatu radziejowskiego (gmina Dobrze).

Grafika 1. Mapa województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: Urząd Statystyczny w Bydgoszczy; Rocznik Statystyczny województwa kujawsko-pomorskiego 2009, Bydgoszcz 2009.

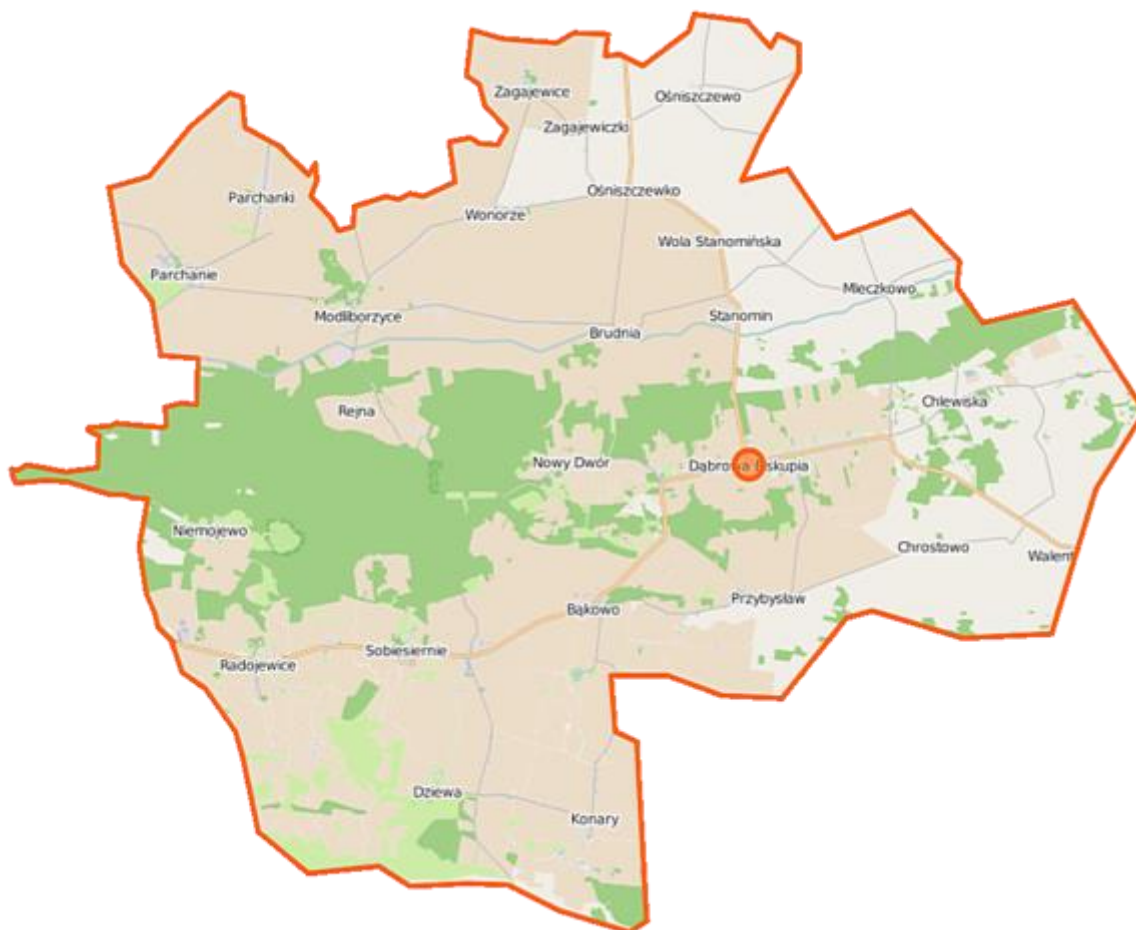
Gmina Dąbrowa Biskupia położona jest pomiędzy trzema miastami na prawach powiatu: Inowrocławiem, Toruniem i Włocławkiem. Łączna **powierzchnia gminy wynosi 147 km²**, co stanowi 12% powierzchni powiatu inowrocławskiego i 0,82% województwa kujawsko-pomorskiego.

Sieć osadniczą gminy tworzy **28 miejscowości skupionych w 20 sołectwach**. Wyraźnie dominuje tutaj miejscowość Dąbrowa Biskupia, w której zameldowanych jest ponad 10% mieszkańców całej gminy.

Średnia **gęstość zaludnienia** na terenie gminy w roku 2019 **wyniosła zaledwie 35 osób/km²** i jest to wartość skrajnie niska w porównaniu do średniej na terenie powiatu inowrocławskiego (80 osób/km²), województwa kujawsko-pomorskiego (115 osób/km²) oraz na terenie Polski (123

osoby/km²). Wynika to z wiejskiego charakteru gminy, występowania dużych kompleksów leśnych oraz ograniczonej dostępności komunikacyjnej.

Grafika 2. Mapa gminy Dąbrowa Biskupia.

Źródło: Urząd Gminy Dąbrowa Biskupia

Łączna **liczba mieszkańców** gminy na dzień 31.12.2019 r. **to 5.104 osoby** (czyli odpowiednio 3,19% mieszkańców powiatu inowrocławskiego i 0,25% ludności województwa kujawsko-pomorskiego). **Jest to najniższy wynik od 2000 roku**, kilkanaście lat temu w gminie mieszkało około 5.200-5.300 osób.

Podsumowanie:

Nawet podstawowe informacje, przedstawione powyżej, pozwalają wskazać cechy specyficzne dla gminy Dąbrowa Biskupia, odróżniające ją od innych obszarów. W ramach podsumowania każdej części diagnozy zostaną one zaprezentowane w podziale na atuty, problemy, potencjał i ryzyko.

Za atuty zostały uznane wyraźnie pozytywne trendy i zjawiska, które zachodzą wewnątrz gminy. Cechy unikatowe, rzadko spotykane, wyróżniające gminę na tle powiatu i województwa. Posłużą one za podstawę do opracowania zestawienia silnych stron obszaru. Listę problemów tworzą zdiagnozowane, niepokojące tendencje, które występują na analizowanym obszarze.

Atuty i problemy to zjawiska wewnętrzne, na które (przynajmniej w teorii) można wpłynąć przy użyciu zasobów gminy (finansowych, instytucjonalnych, kadrowych), czy aktów prawa miejscowego. W praktyce działania jednostek samorządu terytorialnego zawsze pojawiają się jednak pewne ograniczenia, wynikające z przepisów prawa, podziału kompetencji pomiędzy poszczególnymi organami władzy, dostępności środków budżetowych, czy zasobów lokalowych.

W XXI wieku musimy brać pod uwagę nie tylko wydarzenia, zachodzące w naszej najbliższej okolicy, ale także trendy krajowe i coraz częściej globalne, światowe. Bardzo wiele wydarzeń jest od nas niezależnych albo mamy na nie znikomy wpływ. Takie **zewnętrzne zjawiska**, których wystąpienie jest wysoce prawdopodobne, zostały wskazane jako **potencjał (szansa) lub ryzyko (zagrożenie)**.

Potencjał, szanse rozwojowe to możliwy optymistyczny scenariusz, oparty na wykorzystaniu jakiegoś atutu gminy albo ograniczający jakiś lokalny problem. Jego wykonanie jest zależne głównie od podmiotów spoza obszaru gminy. Ostatnim elementem podsumowania jest analiza ryzyka, lista możliwych zagrożeń zewnętrznych. Składają się one na „czarny scenariusz”, który może istotnie utrudnić realizację planów, sformułowanych w Strategii. Ryzyka ograniczają zasoby, wzmacniają istniejące problemy lub wywołują nowe.

Na podstawie dotychczasowych danych i ustaleń za wyróżniki gminy Dąbrowa Biskupia należy uznać:

W kategorii atutów:

- dogodne położenie pomiędzy trzema ważnymi miastami regionu: Inowrocławiem, Toruniem i Włocławkiem,
- niewielką gęstość zaludnienia (stwarzającą możliwości rozwojowe),

W kategorii problemów:

- niewielką dostępność komunikacyjną (brak połączeń kolejowych i dostępu do głównych dróg),
- spadającą liczbę mieszkańców,

Potencjał gminy to:

- rozwój w oparciu o walory przyrodnicze, wykorzystujący atrakcyjność krajobrazu i brak uciążliwych źródeł hałasu i zanieczyszczeń,
- rozwój sieci drogowej w najbliższych okolicach,

Ewentualne ryzyka to:

- postępująca marginalizacja gminy,
- zmiana priorytetów inwestycyjnych na szczeblu regionalnym i krajowym (mogąca opóźnić, uniemożliwić realizację zadań istotnych z punktu widzenia Strategii).

Struktura demograficzna:

W latach 2015-2019 liczba ludności gminy Dąbrowa Biskupia uległa nieznacznemu spadkowi (o 26 osób), ale wynik z 2019 r. to **wieloletnie minimum**, sugerujące kontynuację trendu spadkowego w nadchodzących 2-4 latach. Depopulacja (zmniejszanie się liczby mieszkańców) miała miejsce nie tylko na terenie gminy, ale też na terenie powiatu, województwa i kraju.

Tabela 1. Zmiana liczby ludności w latach 2015-2019.

Obszar	Liczba mieszkańców wg stanu na 31.12. danego roku					Różnica (2019-2015)
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	38 437 239	38 432 992	38 433 558	38 411 148	38 382 576	- 54 663
woj. kujawsko-pomorskie	2 086 210	2 083 927	2 082 944	2 077 775	2 072 373	- 13 837
powiat inowrocławski	162 545	162 011	161 591	160 647	159 814	- 2 731
gmina Dąbrowa Biskupia	5 130	5 140	5 158	5 141	5 104	- 26

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Zmiana liczby mieszkańców może wynikać z dwóch podstawowych zjawisk: przyrostu naturalnego (liczba urodzeń a liczba zgonów) i salda migracji (liczba osób przeprowadzających się na dany teren a liczba osób opuszczających go w wyniku migracji do innych części kraju lub za granicę).

Na terenie gminy Dąbrowa Biskupia w 4 na 5 analizowanych lat wystąpiło zjawisko **ujemnego przyrostu naturalnego**. Jedynym rokiem, w którym na terenie gminy urodziło się więcej dzieci niż zmarło pozostałych mieszkańców był rok 2016. **Od 2017 roku nieprzerwanie liczba zgonów jest większa niż liczba urodzeń.**

Tabela 3. Przyrost naturalny w latach 2015-2019.

Obszar	Przyrost naturalny na 1000 osób					Skumulowany przyrost naturalny na 1000 osób
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	-0,67	-0,15	0,0	-0,7	-0,9	-2,42
woj. kujawsko-pomorskie	-0,64	-0,33	-0,2	-1,33	-1,33	-3,77
powiat inowrocławski	-1,77	-2,07	-1,39	-3,34	-3,03	-11,6
gmina Dąbrowa Biskupia	-6,79	2,14	-0,19	-4,08	-3,13	-12,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Łączne saldo przyrostu naturalnego na 1000 osób na terenie gminy w latach 2015-2019 to -12,05, co oznacza, że tylko w wyniku zmian demograficznych **na każdy 1000 mieszkańców ubyło 12 osób**. Jest to **wynik bardzo niekorzystny**, kilkukrotnie gorszy od danych dla Polski i województwa kujawsko-pomorskiego, ale zbliżony do wartości dla całego powiatu inowrocławskiego (-11,6). Dane te wskazują, że **w skali gminy (i całego powiatu) rodzi się zbyt mało dzieci, aby zapewnić zastępowalność pokoleń**.

Drugim czynnikiem mającym wpływ na zmianę liczby ludności jest **migracja**, związana ze **zmianą miejsca zamieszkania** wewnątrz kraju (migracje międzygminne, międzypowiatowe, międzywojewódzkie) lub przeprowadzką poza jego granice. Wskaźnikiem pozwalającym na ocenę wpływu migracji na liczbę ludności danego obszaru jest saldo migracji na 1000 osób. Dodatnia wartość salda migracji oznacza, że na danym terenie liczba napływających mieszkańców jest wyższa niż osób wyprowadzających się z danego terenu.

Tabela 4. Saldo migracji na 1000 osób w latach 2016-2019.

Obszar	Saldo migracji na 1000 osób				Skumulowane saldo migracji na 1000 osób
	2016	2017	2018	2019	
Polska	0,0	0,0	0,1	0,2	+0,3
woj. kujawsko-pomorskie	-0,8	-0,6	-1,2	-1,3	-4,0
powiat inowrocławski	-1,6	-1,5	-2,6	-2,8	-8,5
gmina Dąbrowa Biskupia	1,8	2,7	-4,5	-3,9	-3,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Gminę Dąbrowa Biskupia charakteryzują **zmienności w tendencjach ruchów migracyjnych**. W roku 2016 i 2017 saldo migracji na 1000 osób było dodatnie, ale już w latach 2018 i 2019 nastąpił zwiększony odpływ mieszkańców i saldo migracji przyjęło wartość ujemną. Podobne zjawisko (zmiana wartości salda z ujemnego na dodatnie i odwrotnie) miało miejsce także w latach poprzedzających i występowało nieregularnie co kilka lat.

Brak wyraźnego trendu w odniesieniu do salda migracji może być związany z niewielką łączną liczbą mieszkańców gminy (przeprowadzka raptem kilku, kilkunastu osób w skali roku jest już wyraźnie widoczna w statystykach). Tym niemniej, porównanie salda migracji w gminie i na innych obszarach pokazuje wyraźnie, że skumulowana **migracja z/na teren gminy Dąbrowa Biskupia przyjmuje wartości zbliżone do średniej wojewódzkiej, a na tle reszty powiatu inowrocławskiego gmina wypada wręcz korzystnie**.

Może to świadczyć o stosunkowo dobrej ocenie terenu gminy jako miejsca do osiedlenia się, jednocześnie zaś w strukturze demograficznej brakuje wystarczającej liczby urodzeń, aby zapobiec depopulacji. Gmina powinna więc skoncentrować się na przyciągnięciu na swój teren **przede wszystkim młodych rodzin i osób planujących rodzicielstwo**.

Dostępne dane pozwalają nam także określić w jakim wieku są mieszkańcy danego obszaru. Dla ułatwienia porównań stosujemy tutaj podział na tzw. **ekonomiczne, funkcjonalne grupy**

wieku. W uproszczeniu, do pierwszej grupy – osób w wieku **przedprodukcyjnym** – zaliczamy dzieci i młodzież, osoby zbyt młode, żeby zwyczajowo podjąć pracę zawodową w danym kraju. Druga grupa – osoby w wieku **produkcyjnym** – to osoby pracujące, aktywne zawodowo. Trzecia grupa – osoby w wieku **poprodukcyjnym** - obejmuje osoby starsze, które już zakończyły pracę zawodową.

Według przyjętej tutaj metodologii GUS, do osób w wieku przedprodukcyjnym zalicza się osoby w wieku od 0 do 17 lat. Do osób w wieku produkcyjnym zalicza się mężczyźni w wieku od 18 do 64 lat i kobiety w wieku od 18 do 59 lat. Natomiast osoby w wieku poprodukcyjnym to osoby w wieku dla mężczyzn 65 i więcej, dla kobiet 60 i więcej.

W najprostszym możliwie wariacie, modelowa struktura ekonomicznych grup wieku powinna składać się w 60% z osób w wieku produkcyjnym, a po 20% stanowić powinny osoby młode i osoby starsze. W praktyce powinna pojawić się jednak pewna przewaga osób w wieku przedprodukcyjnym nad seniorami, umożliwiającą pełne zastąpienie pokoleń.

Tabela 5. Ludność wg ekonomicznych grup wieku (stan na 31.12.2019 r.).

Obszar	Ludność wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem wg stanu na 31.12.2019 r.		
	w wieku przedprodukcyjnym %	w wieku produkcyjnym %	w wieku poprodukcyjnym %
Polska	18,1	60,0	21,9
woj. kujawsko-pomorskie	18,0	60,4	21,6
powiat inowrocławski	16,8	61,2	22,0
gmina Dąbrowa Biskupia	19,1	62,1	18,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane w tabeli powyżej wyraźnie pokazują, że **struktura demograficzna mieszkańców gminy Dąbrowa Biskupia jest wyjątkowo korzystna**, lepsza niż średnia wojewódzka i krajowa. Na terenie gminy mamy do czynienia z **dużym odsetkiem osób młodych** (w wieku przedprodukcyjnym): 19,1%, podczas gdy średnia dla całego kraju wynosi zaledwie 18,1%. Jeszcze większa różnica występuje w przypadku **odsetka seniorów**, osób w wieku poprodukcyjnym. Na obszarze gminy Dąbrowa Biskupia **stanowią oni 18,8%** ogółu mieszkańców. Tymczasem, w skali kraju ich udział wynosi już prawie 22%.

W perspektywie kilkunastu, kilkudziesięciu lat bardzo ciężko przewidywać trendy demograficzne. Ma na nie wpływ bardzo wiele zdarzeń, często niemożliwych do określenia na etapie prognozowania (np. katastrofy naturalne, konflikty zbrojne, poziom bezpieczeństwa ekonomicznego ludności, polityka prorodzinna państwa itp.).

Główny Urząd Statystyczny opracował szacunkowe prognozy demograficzne, przygotowane w oparciu o dane, pozyskane w ramach Narodowe Spisu Powszechnego w 2011 r., oraz wskaźniki

markoekonomiczne i ludnościowe dostępne w tamtym czasie. Zgodnie z przewidywaniami GUS na terenie powiatu inowrocławskiego w ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat **liczba mieszkańców będzie się gwałtownie zmniejszać.**

Tabela 6. Prognoza demograficzna na lata 2025-2050 dla powiatu inowrocławskiego.

Prognoza demograficzna dla powiatu inowrocławskiego na lata	Ludność według ekonomicznych grup wieku (w osobach)		
	przedprodukcyjny	produkcyjny	poprodukcyjny
2025	24 505	95 400	35 128
2030	21 902	91 918	36 470
2035	20 171	88 286	36 307
2040	18 576	83 810	36 220
2045	17 353	76 782	37 954
2050	16 375	68 557	40 530
Różnica	- 8 130	- 26 843	+ 5 402

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Do 2050 r. **GUS prognozuje** na terenie powiatu **drastyczny spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym** (o ponad 8 000 osób, $\frac{1}{3}$ wartości wyjściowej) **i produkcyjnym** (o prawie 27 000 osób, $\frac{1}{4}$ wartości wyjściowej) **i przyrost osób w wieku poprodukcyjnym** (o ponad 5 000 osób, $\frac{1}{6}$ wartości wyjściowej).

Przewidywany znaczny spadek liczby mieszkańców powiatu w najbliższych latach tworzy ryzyko marginalizacji. Na obszarach, które teraz dotknięte są silnie zjawiskiem **depopulacji** (stałego ubytku mieszkańców) widać wyraźnie, że w drugiej kolejności systematycznemu ograniczeniu podlegają rozmaite usługi dla ludności. Przy malejącej liczbie mieszkańców nie opłaca się utrzymywać połączeń autobusowych, szpitali, szkół, komisariatów policji itp. Kolejne miejsca pracy są likwidowane lub przenoszone na inne tereny. Pojawia się problem rosnącego bezrobocia, trudności w utrzymaniu rodziny, konieczność sięgnięcia po zasiłki i zapomogi w ramach systemu pomocy społecznej, a zjawisko ucieczki mieszkańców przybiera na sile.

Drugie zdiagnozowane zjawisko tzw. starzenia się społeczeństwa występuje w skali nie tylko lokalnej czy regionalnej, ale jest megatrendem, coraz bardziej odczuwalnym w kraju i na świecie. A sytuacja w powiecie inowrocławskim jest w tym zakresie gorsza niż średnio. W okresie obowiązywania niniejszej Strategii poza wsparciem dla młodych rodzin **pojawi się więc też konieczność stopniowego zwiększania intensywności działań skierowanych do osób starszych**, w tym rozwój usług opiekuńczych i zdrowotnych oraz działań w zakresie integracji międzypokoleniowej.

Dzisiejsza struktura demograficzna obszaru (liczba, wiek, płeć mieszkańców) **określa w dużej mierze jego potencjał i ograniczenia rozwojowe na kolejne kilkadziesiąt lat.** Tyle czasu z zasady potrzeba, aby zaszły w niej naturalnie jakieś istotne zmiany. W tym kontekście raz jeszcze trzeba podkreślić, że:

1. atutami (silnymi stronami), które wyróżniają gminę na tle regionu są:

- utrzymujący się duży odsetek osób młodych – 19,1% mieszkańców gminy stanowią osoby młode (do 17 roku życia),
- stosunkowo atrakcyjne tereny przyciągające nowych mieszkańców – w gminie często notowane jest dodatnie saldo migracji;

2. problemami (słabymi stronami), które trzeba już teraz brać pod uwagę w skali gminy są:

- wyludnianie się gminy głównie w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego,
- prognozowany drastyczny spadek liczby mieszkańców powiatu inowrocławskiego do 2050 r.,
- prognozowany wzrost liczby seniorów,
- konieczność rozbudowy infrastruktury publicznej – szczególnie adresowanej do najmłodszych i najstarszych mieszkańców;

3. potencjałem (szansą) gminy jest:

- napływ nowych mieszkańców, w szczególności młodych rodzin i osób planujących rodzicielstwo,
- rozwój polityki prorodzinnej – wszelkie działania władz publicznych na rzecz wsparcia rodzin, które mogą podnieść przyrost naturalny ludności,
- wprowadzenie systemowych rozwiązań w zakresie opieki nad rosnącą grupą najstarszych mieszkańców – na poziomie krajowym i regionalnym konieczna jest koordynacja działań na rzecz osób starszych (systemy opieki zdrowia, opieki paliatywnej, wsparcia osób niesamodzielnych, wsparcia opiekunów takich osób itp.);

4. ryzykiem (zagrożeniem), które może utrudnić rozwój gminy jest:

- utrzymujący się trend starzenia się społeczeństwa – zwiększy to obciążenie demograficzne na tym terenie,
- wzrost nakładów na opiekę nad osobami starszymi i konieczność rozbudowy infrastruktury i usług dedykowanych tej grupie,
- zwiększony odpływ mieszkańców w wyniku migracji na inne tereny,
- niewystarczające środki na przeprowadzenie niezbędnych inwestycji.

Rynek pracy i gospodarka:

Kluczowym czynnikiem na lokalnym rynku pracy jest **wykształcenie mieszkańców** obszaru. Poziom wykształcenia można określić w oparciu o dane ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego, przeprowadzonego w 2011 roku. Pokazują one, że **sytuacja** w tym zakresie **jest gorsza** na terenie powiatu inowrocławskiego **niż średnio** w Polsce i w województwie kujawsko-pomorskim.

Tabela 7. Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia.

Obszar	Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia					
	wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i brak wykształcenia
Polska	16,99%	31,56%	21,67%	4,93%	18,31%	1,36%
woj. kujawsko-pomorskie	14,07%	29,50%	25,24%	5,26%	19,90%	1,15%
powiat inowrocławski	11,85%	30,70%	26,77%	5,76%	20,26%	1,08%

Źródło: opracowanie własne na podstawie NSPL 2011.

Na terenie powiatu inowrocławskiego najczęściej występują osoby z wykształceniem średnim i policealnym (30,70%), zasadniczym zawodowym (26,77%) oraz podstawowym (20,26%). Niewiele ponad 11% mieszkańców ma wykształcenie wyższe, przy czym średnia krajowa wynosi 17%, a wojewódzka – 14%.

W powiecie **wyraźnie brakuje osób z najwyższymi poziomami wykształcenia formalnego**, a pozostałe elementy struktury wykształcenia mieszkańców są zbliżone do średnich wojewódzkich.

Lata 2015-2019 to okres rozwoju lokalnej przedsiębiorczości na terenie powiatu inowrocławskiego i gminy Dąbrowa Biskupia. W skali całego kraju możemy mówić o systematycznym wzroście nasycenia podmiotami gospodarczymi. W 2015 roku na każdy 1000 Polaków przypadało 109 firm, w 2019 roku – już 117. Wskaźnik rósł także w województwie kujawsko-pomorskim, ale dużo wolniej (2015 r. – 93, 2019 r. - 98 podmiotów/1000 osób).

Tymczasem **poziom rozwoju przedsiębiorczości** (mierzony liczbą zarejestrowanych podmiotów w REGON na każdy 1000 mieszkańców) na obszarze gminy Dąbrowa Biskupia **jest niski i stanowi zaledwie połowę średniej ogólnopolskiej**. W ciągu 5 lat wartość wskaźnika wzrosła z 58 do 61, podobny wzrost odnotowano w całym powiecie inowrocławskim. Tymczasem dynamika wzrostu w województwie i Polsce była w analogicznym okresie znacznie większa.

Tabela 8. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności w latach 2015-2019.

Obszar	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	109	110	112	114	117	+8
woj. kujawsko-pomorskie	93	93	94	95	98	+5
powiat inowrocławski	82	82	82	83	85	+3
gmina Dąbrowa Biskupia	58	58	60	60	61	+3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane w tabeli powyżej sugerują, że **konieczne jest wsparcie procesu zakładania nowych działalności gospodarczych** na obszarze gminy Dąbrowa Biskupia, w celu zmniejszenia różnic między wynikiem gminy a średnią powiatową i wojewódzką.

Na dzień 31.12.2019 roku na terenie gminy w rejestrze REGON zarejestrowane było **311 podmiotów**. Zajmowały się one głównie **działalnością usługową** (sekcje od G do T Polskiej Klasyfikacji Działalności PKD 2007). Wykonywało ją aż 188 podmiotów (**60%**). Na drugim miejscu pod względem liczebności są podmioty z sektora przemysłu i budownictwa (86 podmiotów, 25%). Najmniej firm działa w sektorze rolniczym, tylko 37 podmiotów, ale ich udział w strukturze jest znacznie większy niż średnio na obszarze powiatu inowrocławskiego. Świadczy to o wyraźnie **rolniczym charakterze gminy**.

Duże znaczenie sektora rolnego wynika z **bardzo dobrej jakości lokalnych gleb**, typowej dla „Czarnych Kujaw”. Sprzyjające warunki naturalne sprawiły, że obszar gminy Dąbrowa Biskupia stał się **zagłębiem warzywnym**, a szczególna popularność dwóch roślin wśród lokalnych rolników zaowocowała nową tradycją - od kilku lat odbywa się tu „Brokułowo-Cebulowy Festiwal Smaku”,

Tabela 9. Liczba zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON w podziale na sekcje PKD 2007 wg stanu na 31.12.2019 r.

Obszar	Liczba zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON w podziale na sekcje PKD 2007			Ogółem
	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	przemysł i budownictwo	pozostała działalność	
powiat inowrocławski	465 (3,42%)	2 877 (21,17%)	10 251 (75,41%)	13 593
gmina Dąbrowa Biskupia	37 (11,90%)	86 (25,22%)	188 (60,45%)	311

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wzrastająca liczba firm to sygnał dobrej kondycji gospodarczej, zachęcającej do podjęcia takiej decyzji. Dodatkowo na terenie gminy **rolę dominującego pracodawcy odgrywa szeroko rozumiany sektor usług**. To w nim zawierają się najbardziej rozwojowe, przyszłościowe branże (m.in. technologie informacyjne, media, bankowość, medycyna). W połączeniu z bliskością ośrodków akademickich i badawczych w Bydgoszczy i Toruniu stwarza to możliwość do rozwoju innowacyjnych produktów i usług w sektorze kreatywnym. Rosnący udział sektora usług (a w szczególności usług specjalistycznych), to także szansa na poprawę warunków materialnych „przeciętnego” mieszkańca. Miejsca pracy tworzone w tych branżach są z zasady dobrze płatne, wymagają zatrudnienia wykwalifikowanych osób, ściągają specjalistów na dany teren.

Im lepiej płatna praca na danym obszarze, tym większa szansa, że przyciągnie on nowych mieszkańców (albo powstrzyma ucieczkę dotychczasowej ludności). Odnośnikiem tutaj jest **przeciętne, średnie wynagrodzenie w kraju**, obliczane przez GUS.

Na tle Polski **powiat inowrocławski wypada słabo**. Przeciętnie firmy z siedzibą na terenie powiatu wypłacają **wynagrodzenie stanowiące zaledwie 80% średniej krajowej**.

Tabela 10. Przeciętne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej w latach 2015-2019.

Obszar	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej (Polska = 100)				
	2015	2016	2017	2018	2019
woj. kujawsko-pomorskie	85,3	85,6	85,8	85,6	86,7
powiat inowrocławski	78,5	79,9	80,1	79,4	79,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W latach 2015-2019 w powiecie inowrocławskim zauważyć można niewielkie wahania przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w stosunku do średniej ogólnopolskiej, bez wyraźnego trendu, co może świadczyć o fazie stagnacji w tym zakresie.

Niski poziom przeciętnego wynagrodzenia sprzyja **drenażowi lokalnych kadr**, pozostawiając powiat jako sypialnię, zaplecze logistyczne miast i źródło taniej, niewykwalifikowanej siły roboczej. Teren, na którym się mieszka, wypoczywa, spędza wolny czas, ale nie wiąże się z nim swojej zawodowej przyszłości.

W przypadku gminy Dąbrowa Biskupia **kluczowym problemem z zakresu rynku pracy jest jednak wysoka stopa bezrobocia** (dwukrotnie wyższa niż średnio w kraju). Na koniec 2019 roku w gminie **7,4% osób w wieku produkcyjnym było bezrobotnych, bez pracy pozostawało 6,1% mężczyzn i aż 9,1% kobiet** w wieku produkcyjnym.

Tabela 11. Bezrobocie wg stanu na 31.12.2019 r.

Obszar	Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym		
	razem %	mężczyźni %	kobiety %
Polska	3,8	3,2	4,4
woj. kujawsko-pomorskie	5,1	3,8	6,6
powiat inowrocławski	6,7	4,9	8,7
gmina Dąbrowa Biskupia	7,4	6,1	9,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Duży odsetek bezrobotnych jest na obszarze gminy Dąbrowa Biskupia problemem o charakterze strukturalnym – występuje nieprzerwanie od wielu lat. Świadczy to o konieczności podjęcia specjalnych działań naprawczych w tym zakresie. W swoich działaniach gmina powinna się skupić na **wspieraniu bezrobotnych kobiet**, bo obecnie bez zatrudnienia pozostaje prawie co 10 kobieta w wieku produkcyjnym.

Podsumowanie:

W sferze lokalnego rynku pracy gminę Dąbrowa Biskupia wyróżniają:

1. Atuty:

- rosnąca liczba firm i indywidualnych przedsiębiorców – wzrasta liczba podmiotów prowadzących działalność gospodarczą,
- wyjątkowo dobre gleby sprzyjające rolnictwu (w tym warzywnictwu);

2. Problemy:

- niski poziom wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców – brakuje osób z wykształceniem wyższym,
- stale utrzymujące się wysokie bezrobocie - w szczególności wśród kobiet,
- niski poziom średniego wynagrodzenia - wynoszący zaledwie 80% średniej krajowej,
- niekorzystna struktura przedsiębiorstw – stosunkowo niewiele firm prowadzi działalność usługową, dużą rolę odgrywają za to firmy związane z rolnictwem i przemysłem,
- niewielki poziom przedsiębiorczości lokalnej – wynoszący zaledwie połowę średniej krajowej i powolnie przyrastający (przy aktualnej stopie wzrostu dysproporcje między średnią gminną i ogólnopolską będą się powiększać);

3. Potencjał:

- utrzymująca się dobra sytuacja gospodarcza i spadek bezrobocia w kraju,
- rozwój rynku usług, w tym sektora kreatywnego,
- przenoszenie się firm z okolicznych miast – w poszukiwaniu terenów inwestycyjnych, niższych opłat lokalnych, redukcji kosztów pracy itp.,
- poprawa warunków uruchamiania i prowadzenia działalności gospodarczej – np. wydłużenie okresu „małych” składek ZUS, redukcja podatków itp.;

4. Ryzyko:

- ucieczka najbardziej ambitnych mieszkańców na inne tereny albo za granicę – efekt różnicy w pensjach pomiędzy różnymi regionami, krajami,
- nawracające susze i deficyty wody niezbędnej w rolnictwie (szczególnie w wysokowydajnych uprawach warzywnych),
- załamanie gospodarcze o dużym zasięgu.

Infrastruktura i oferta społeczna:

Rozwój gospodarczy powinien wiązać się ze stałą poprawą dostępu do usług publicznych, w szczególności **oferty edukacyjno-społecznej**. Administracja powinna obejmować wsparciem już najmłodszych mieszkańców, którzy są szczególnie cennym zasobem obszaru (w kontekście potencjału demograficznego).

Pierwszym etapem zorganizowanej opieki nad dziećmi są **żłobki**. Od lat jest to najslabiej rozwinięty segment opieki, do niedawna nieznanymi właściwie poza dużymi miastami. W 2015 roku opieką żłobkową w powiecie inowrocławskim objęte było jedynie 4,4% dzieci w wieku żłobkowym. W tym samym okresie analogiczny odsetek w województwie wynosił 4,9%, a w Polsce: 6,8%.

Tabela 12. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w latach 2015-2019.

Obszar	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach %					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	6,8	7,8	8,6	10,5	12,4	+ 5,6
woj. kujawsko-pomorskie	4,9	5,6	6,5	8,1	10,0	+ 5,1
powiat inowrocławski	4,4	5,6	6,7	7,0	8,5	+ 4,1
gmina Dąbrowa Biskupia	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Od 2015 roku można zauważyć znaczący postęp w zakresie popularyzacji żłobków. W ciągu pięciu lat w skali kraju, województwa i powiatu **odsetek dzieci z nich korzystających podwoił się**. Jednak **na terenie gminy Dąbrowa Biskupia nie ma żadnego żłobka**. Mieszkańcy zainteresowani taką formą opieki muszą dowozić dzieci do okolicznych miast (Kruszwicy, Inowrocławia, Gniewkowa lub Torunia).

Rozbudowa sieci placówek opieki nad najmłodszymi i inne działania na rzecz młodych rodzin, mogą wspomóc (na zasadzie sprzężenia zwrotnego) procesy migracyjne. Obszar, który zapewnia możliwie szeroką pomoc osobom planującym założenie, powiększenie rodziny będzie chętniej przez nie wybierany w przypadku decyzji o przeprowadzce. To zaś pozwoli zapewnić stały napływ nowych, najmłodszych mieszkańców w wyniku migracji.

Oferta opieki i edukacji dzieci w wieku 3-5 lat jest bardziej rozbudowana. Tym niemniej, dane dla gminy Dąbrowa Biskupia wskazują na **niski odsetek dzieci (w wieku 3-5 lat) objętych wychowaniem przedszkolnym**.

Tabela 12. Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną w latach 2017-2019.

Obszar	Odsetek dzieci (3-5 lat) objętych opieką przedszkolną %			Zmiana w latach 2017-2019
	2017	2018	2019	
Polska	84,7	87,3	88,5	+ 0,8
woj. kujawsko-pomorskie	76,0	79,2	82,0	+ 6,0
powiat inowrocławski	77,6	79,5	84,6	+ 7,0
gmina Dąbrowa Biskupia	57,1	63,5	75,0	+ 17,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W gminie są cztery przedszkola, z czego trzy to punkty przedszkolne działające przy szkołach podstawowych (realizujące zajęcia wychowania przedszkolnego przez 5 godzin dziennie) i jedno przedszkole publiczne (prowadzone w ramach Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Dąbrowie Biskupiej, oferujące opiekę nad dziećmi do 10 godzin dziennie). Na koniec 2019 r. do przedszkola uczęszczało 75% dzieci w wieku przedszkolnym z terenu gminy Dąbrowa Biskupia. To około 10 punktów procentowych mniej niż w przypadku średniej powiatowej, wojewódzkiej i krajowej. Należy tu jednak podkreślić, że **zasięg opieki przedszkolnej w gminie uległ bardzo dynamicznemu wzrostowi** (o prawie 18% w ciągu zaledwie 3 lat).

Im wcześniej dzieci zaczną edukację, tym lepsze wyniki w nauce osiągają w późniejszych latach, a inwestycja w najmłodszych to inwestycja w przyszłe kadry regionu. Dodatkowo, standard dostępnej opieki nad dziećmi (szkół, przedszkoli, oferta zajęć pozalekcyjnych) to jedno z podstawowych kryteriów, branych pod uwagę przez rodziców, rozważających przeprowadzkę z rodziną (lub par, które planują założenie rodziny).

Na terenie gminy i powiatu inowrocławskiego funkcjonuje **dobrze rozwinięta sieć placówek edukacyjnych**. W gminie Dąbrowa Biskupia **funkcjonują 4 szkoły podstawowe** (w Dąbrowie Biskupiej, Parchaniu, Pieraniu i Ośniszczewku), szkoły ponadpodstawowe znajdują się w okolicznych miastach (Gniewkowie, Inowrocławiu i Kruszwicy). W zakresie wyższych poziomów edukacji mieszkańcy mogą korzystać z bogatej oferty Bydgoszczy, Torunia i innych dużych miast.

Czas wolny mieszkańców (nie tylko najmłodszych) starają się wypełnić swoją ofertą instytucje kultury. Na terenie gminy Dąbrowa Biskupia działalność prowadzi **Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji** (GOKSiR) oraz **Gminna Biblioteka Publiczna** (która poza siedzibą w Dąbrowie Biskupiej posiada też filie w Pieraniu, Radojewicach i Wonorzu).

W strukturze GOKSiR działają 3 sekcje: Zespół Ludowy „Radojewiczanie”, klub filmowo-fotograficzny oraz Uniwersytet III Wieku. Ośrodek jest także głównym animatorem lokalnym – co roku organizowane są wydarzenia i imprezy dla mieszkańców gminy. Działania kulturalne prowadzone są także w **14 świetlicach wiejskich** na obszarze gminy.

Należy podkreślić, że dane powyżej nie uwzględniają inicjatyw prowadzonych przez podmioty inne niż instytucje kultury (np. organizacje pozarządowe, grupy inicjatywne), ani wydarzeń, na które mieszkańcy gminy wybierają się do pobliskich miast. W Bydgoszczy i Toruniu mieszkańcy mogą skorzystać z bogatej oferty kin, teatrów, muzeów, galerii, a także opery i filharmonii.

Aktywność mieszkańców przekłada się również na kondycję sektora pozarządowego na terenie gminy. Według danych Krajowego Rejestru Sądowego, działalność prowadzi **19 zarejestrowanych organizacji pozarządowych, ale żadna z nich nie posiada statusu OPP** (Organizacji Pożytku Publicznego).

Prowadzą one bardzo różną działalność, realizując rozmaite cele. Łączy je jednak sposób działania: bez nastawienia na zysk i w oparciu o czas, poświęcany dobrowolnie przez mieszkańców na realizację wspólnych zadań, projektów. Im więcej oddolnych inicjatyw, grup, związków, stowarzyszeń i fundacji, tym większy **potencjał (kapitał) społeczny** obszaru. Mieszkańców łatwiej

zmobilizować do wzajemnej pomocy, wzrasta poziom zaufania, łatwiej podejmować się razem realizacji coraz bardziej ambitnych zadań.

Szczegółowe analizy dotyczące liczby organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie gminy Dąbrowa Biskupia, pokazują, że jest to **atut obszaru**. W 2019 r. w Polsce na każde 1000 mieszkańców przypadało średnio 3,83 organizacji, w województwie kujawsko-pomorskim 3,43, a w gminie Dąbrowa Biskupia 3,33. Wynik gminy jest od wielu lat **lepszy niż średnia dla powiatu inowrocławskiego**, a w roku 2016 i 2018 **przekroczył nawet średnią wojewódzką**. Świadczy to o **wysokim poziomie rozwoju lokalnego sektora pozarządowego**.

Tabela 13. Liczba organizacji pozarządowych przypadających na 1000 mieszkańców w latach 2015-2019.

Obszar	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	3,51	3,68	3,85	3,68	3,83	+ 0,32
woj. kujawsko-pomorskie	3,09	3,24	3,40	3,28	3,43	+ 0,34
powiat inowrocławski	2,34	2,49	2,69	2,68	2,81	+ 0,47
gmina Dąbrowa Biskupia	2,92	3,31	3,30	3,31	3,33	+ 0,41

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W kraju i województwie systematycznie **przybywa organizacji pozarządowych**. Podobne zjawisko widzimy na terenie powiatu inowrocławskiego i gminy Dąbrowa Biskupia, ale w analizowanych latach **dynamika przyrostu** na tym obszarze **była wyższa niż średnio w kraju i województwie**.

Ostatnim elementem, analizowanym w ramach infrastruktury społecznej jest **system opieki zdrowotnej**. Jego podstawowym elementem jest **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. Lucjana Kwiatkowskiego**, prowadzący przychodnię w Dąbrowie Biskupiej i ośrodek zdrowia w Parchaniu. W Dąbrowie działają też **prywatne gabinety specjalistyczne**. W nagłych sytuacjach mieszkańcy mogą korzystać z pomocy Szpitala Powiatowego w Inowrocławiu. Specjalistyczna opieka jest dostępna także w pobliskich dużych miastach (Bydgoszczy i Toruniu). Na terenie gminy działa też jedna **apteka** (w Dąbrowie) i **punkt apteczny**.

Podsumowanie:

Analiza dostępnej infrastruktury i oferty społecznej na terenie gminy Dąbrowa Biskupia pozwala na stwierdzenie, że do odpowiedniej kategorii należy zaliczyć:

Atuty:

- duża liczba organizacji pozarządowych,
- dobrze rozwinięte szkolnictwo podstawowe,
- liczne świetlice wiejskie,

- funkcjonowanie organizacji seniorskiej – Uniwersytetu III Wieku w strukturze GOKSiR,

Problemy:

- niewystarczająco rozwinięta oferta opieki nad dziećmi – dzieci mogłyby w większym stopniu korzystać ze żłobków i przedszkoli (oraz innych form opieki),
- konieczność dojazdu do okolicznych miast w celu kontynuacji nauki na poziomie ponadpodstawowym,
- wysokie koszty utrzymania opieki zdrowotnej – które prawdopodobnie będą rosnąć, gdy zacznie przybywać osób starszych;

Potencjał:

- krajowe, unijne programy wsparcia punktów opieki nad dziećmi – mogą uzupełnić dotychczasową ofertę,
- rozwój społeczeństwa obywatelskiego, popularyzacja organizacji pozarządowych i wolontariatu,
- nadanie większego priorytetu działaniom społeczno-kulturalnym – w polityce krajowej, regionalnej;

Ryzyko:

- wycofywanie się mieszkańców z życia społecznego, kulturalnego na rzecz rozrywek indywidualnych, w gronie rodziny – spędzanie czasu wolnego to coraz częściej spędzanie go w samotności,
- ograniczenia w dostępie do oferty edukacyjnej, kulturalnej i zdrowotnej w przypadku wystąpienia stanu zagrożenia epidemicznego – konieczność rozwoju usług cyfrowych i alternatywnych form zaspokajania potrzeb mieszkańców.

Włączenie społeczne:

W działaniach podejmowanych na szczeblu gminy nie można zapominać o **mieszkańcach w szczególnie trudnej sytuacji życiowej**. Może ona wynikać z ubóstwa, bezrobocia, niepełnosprawności, niezaradności życiowej, choroby, czy losowej sytuacji (wypadek, katastrofa naturalna).

Główne zjawiska, problemy i zadania w tym zakresie zostały określone w „**Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych** w Gminie Dąbrowa Biskupia na lata 2016-2025”. Dodatkowym wyzwaniem, stojącym przed gminą, jest **poprawa dostępności obiektów i usług publicznych dla osób z niepełnosprawnościami**, zgodnie z wymogami Ustawy o dostępności.

Podstawowym wskaźnikiem porównawczym z zakresu zagrożenia wykluczeniem społecznym jest **zasięg korzystania z pomocy społecznej** (odsetek osób korzystających z pomocy w ogólnej liczbie mieszkańców). W 2019 r. z pomocy społecznej korzystało 4,6% Polaków oraz 6,6% mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego i powiatu inowrocławskiego.

W latach 2015-2019 **sytuacja uległa wyraźnej poprawie**, a zasięg korzystania z pomocy społecznej zmniejszył się o około 2-3% w skali kraju, województwa i powiatu. W gminie Dąbrowa Biskupia spadek był największy spośród analizowanych jednostek i wyniósł -3,4. Mimo wyraźnego postępu w ostatnich latach, **zasięg korzystania z pomocy społecznej w skali gminy jest wciąż wysoki** (wyższy o 30% w stosunku do średniej powiatowej i wojewódzkiej i o 80% w stosunku do średniej krajowej).

Tabela 14. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w latach 2015-2019.

Obszar	Zasięg korzystania z pomocy społecznej %					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	7,1	6,5	5,7	5,1	4,6	- 2,5
woj. kujawsko-pomorskie	9,7	8,8	8,0	7,2	6,6	- 3,1
powiat inowrocławski	9,2	8,6	8,4	7,2	6,6	- 2,6
gmina Dąbrowa Biskupia	11,7	10,3	9,3	9,3	8,3	- 3,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Cenną wskazówką na temat sytuacji społeczno-ekonomicznej mieszkańców jest powszechność występowania jednego konkretnego rodzaju zasiłku – zasiłku rodzinnego. Jest on uzależniony od kryterium dochodowego i w statystyce służy do **oceny stopnia zagrożenia ubóstwem**.

Tabela 15. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w latach 2015-2019.

Obszar	Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku %					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	26,8	29,4	29,3	29,4	27,0	+ 0,2
woj. kujawsko-pomorskie	30,4	33,0	33,1	33,1	30,9	+ 0,5
powiat inowrocławski	31,9	34,7	34,4	34,0	32,0	+ 0,1
gmina Dąbrowa Biskupia	44,7	48,9	49,1	46,8	45,4	+ 0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2019 r. **zasiłek rodzinny wypłacano na 27% dzieci w Polsce**. W województwie kujawsko-pomorskim z pomocy tej korzystało 30,9%, a w powiecie inowrocławskim 32% dzieci do 17 roku życia. Tymczasem **w gminie Dąbrowa Biskupia** tą formą wsparcia objęto aż 45,4% dzieci, czyli **co drugie dziecko wychowuje się w rodzinie zagrożonej ubóstwem**.

Działania z zakresu włączenia społecznego koordynuje **Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej**. Drugą instytucją lokalnego systemu pomocy społecznej jest **Dom Pomocy Społecznej w Parchaniu**.

Podsumowanie:

W obszarze wykluczenia społecznego i pomocy społecznej gminę Dąbrowa Biskupia wyróżniają:

Atuty:

- ograniczenie skali korzystania z pomocy społecznej w latach 2015-2019;

Problemy:

- duże zagrożenie ubóstwem wśród mieszkańców – łączące się ze zdiagnozowanym problemem wysokiego bezrobocia,
- niewystarczające zasoby do walki z wykluczeniem społecznym mieszkańców – w kontekście prognozowanego wzrostu liczby osób starszych konieczna jest rozbudowa sieci placówek opiekuńczych (opieka długoterminowa, paliatywna, geriatryczna),
- konieczność poprawy dostępności obiektów i usług publicznych dla osób z niepełnosprawnościami,
- utrzymywanie się odsetka osób korzystających z pomocy społecznej powyżej średniej powiatowej i wojewódzkiej;

Potencjał:

- podjęcie działań na rzecz systemowego rozwiązania, złagodzenia problemu starzenia się społeczeństwa – opracowanie na szczeblu krajowym procedur i wytycznych, w jaki sposób przygotować się na nadchodzące zmiany i jak im przeciwdziałać,
- zmniejszanie się zagrożenia wykluczeniem społecznym w skali kraju – w wyniku pomocy regionalnej, na wyrównywanie różnic między regionami;

Ryzyko:

- niewystarczające środki na realizację wszystkich zadań polityki społecznej,
- kryzys gospodarczy, zwiększający ryzyko sięgania po zasiłki przez kolejnych mieszkańców,
- nieprzygotowanie do zmian w strukturze demograficznej i skutków dla polityki społecznej na szczeblu krajowym i lokalnym.

Stan środowiska naturalnego:

Najcenniejsze elementy przyrody i krajobrazu podlegają różnym formom ochrony prawnej (parki, rezerваты, obszary Natura 2000). Na terenie gminy Dąbrowa Biskupia **obszary chronione przyrodniczo stanowią 2,2 tys. ha**. Wśród nich wymienić należy **dwa rezerваты** („Balczewo” i „Rejna”, połączone ścieżką przyrodniczo-leśną) oraz **Obszar Chronionego Krajobrazu Lasów**

Balczewskich. Dodatkowo na terenie gminy znajduje się **20 pomników przyrody**, w tym dwa potężne dęby o obwodzie ponad 6 m (dęby radojewickie).

Podkreślić należy, że **na obszarze gminy nie występują poważne zagrożenia dla środowiska naturalnego**. Nie funkcjonują tutaj duże zakłady przemysłowe, ani składowiska odpadów niebezpiecznych, natężenie ruchu i hałasu na lokalnych drogach jest umiarkowane lub niewielkie, a jakość powietrza (w porównaniu do pobliskiego Inowrocławia czy Aleksandrowa Kujawskiego) jest bardzo dobra. W gminie przyjęty został „Program usuwania **azbestu** i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2013-2032”. Zgodnie z inwentaryzacją z 2014 r. na terenie gminy znajduje się ponad 260 tysięcy m² wyrobów zawierających 4,5 tys. Mg czystego azbestu. Gmina systematycznie usuwa zidentyfikowane wyroby azbestowe dzięki wsparciu ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska.

Na terenie gminy w latach 2015-2019 znacząco zwiększyła się ilość wytwarzanych **odpadów** zmieszanych (ze 100 do 150 kg śmieci na każdego mieszkańca), a poziom segregacji spadł z 22% w 2017 r. do 20% w roku 2019. Wskazuje to na konieczność dalszego edukowania mieszkańców w zakresie **selektywnej zbiórki odpadów**.

Największym wyzwaniem dla lokalnego ekosystemu obecnie jest **niekontrolowany, masowy pobór wody podziemnej czerpanej na potrzeby rolnictwa**, często ze studni głębinowych (bez odpowiednich pozwoleń wodno-prawnych, a wyłącznie w oparciu o projekt prac geologicznych). Może to sprzyjać zachwianiu stosunków wodnych i nadmiernemu zmniejszeniu zasobów wody podziemnej. Spadający poziom wód podziemnych wymusi pogłębienie istniejących studni i podniesie koszty utrzymania sieci wodociągowej oraz nawodnień niezbędnych w rolnictwie. Ograniczona dostępność wody może wzmacniać i wydłużać spotykane od wielu lat susze, a w skrajnym scenariuszu – zagrozić istniejącemu rolnictwu przez wieloletnie niedobory wody do upraw.

W najbliższych latach zagrożeniem dla przyrody i zdrowia mieszkańców może się też stać **przestarzała gminna sieć wodno-kanalizacyjna**, właściwie wszystkie jej elementy wymagają pilnej wymiany lub modernizacji, żeby zachować odpowiednie standardy bezpieczeństwa i wydajności.

Podsumowanie:

W odniesieniu do stanu środowiska naturalnego wyróżnikami gminy są:

Atuty:

- bardzo dobry i dobry stan środowiska naturalnego w skali gminy,
- nieliczne źródła małej emisji pyłów, hałasu, zanieczyszczeń,
- dobra jakość powietrza (kilkukrotnie mniejsze stężenie pyłu zawieszzonego PM10 niż w sąsiednich gminach);

Problemy:

- przestarzała sieć wodno-kanalizacyjna, wymagająca pilnej modernizacji,

- niewystarczające przystosowanie obiektów gminnych do ochrony środowiska i zmian klimatu (konieczne są m.in. termomodernizacje, wykorzystanie OZE),
- niekontrolowany pobór wód podziemnych dla rolnictwa;

Potencjał:

- budowa marki lokalnej i przyciąganie nowych mieszkańców na bazie walorów krajobrazowo-przyrodniczych i dobrego stanu środowiska naturalnego;

Ryzyko:

- wieloletnie susze i dalsze pogorszenie bilansu wodnego Kujaw, zagrażające uprawom rolnym,
- migracja zanieczyszczeń z sąsiednich obszarów na teren gminy (np. smog),
- potencjalne problemy w zaopatrzeniu ludności w wodę w związku z obniżaniem się lustra wody w studniach głębinowych.

Walory turystyczne:

Obszar gminy Dąbrowa Biskupia jest terenem o **niewielkim rozwoju funkcji turystycznych**. Świadczy o tym zarówno liczba firm prowadzących działalność noclegową i gastronomiczną (sekcja I PKD 2007, w 2019 r. były to zaledwie 2 podmioty), jak i niewielkie natężenie ruchu turystycznego (w porównaniu do sąsiednich obszarów – Inowrocławia, Kruszwicy, Torunia).

W województwie kujawsko-pomorskim największą **liczbą miejsc noclegowych w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców** dysponuje powiat aleksandrowski (uzdrowisko Ciechocinek). Na kolejnych miejscach znalazły się powiat tucholski (Bory Tucholskie) i powiat żniński (Biskupin, Szlak Piastowski).

Średnio w **Polsce na każde 1000 mieszkańców przypada 21,51 miejsca noclegowego**, w województwie kujawsko-pomorskim 15,37, a w powiecie inowrocławskim 15,99. Pod uwagę brane są jedynie obiekty zbiorowego zakwaterowania (hotele, pola namiotowe, kempingi), bez agroturystyki i indywidualnego krótkotrwałego wynajmu (mieszkań, apartamentów, domów).

W kraju i województwie systematycznie **przybywa miejsc noclegowych** dla turystów w wyspecjalizowanych obiektach. W latach 2015-2019 wzrost wyniósł 3,04 w Polsce, 1,71 w regionie i 1,51 w powiecie inowrocławskim. Niewielka dynamika przyrostu sprawia, że wynik powiatu zbliża się do średniej wojewódzkiej. Ponadto w skali samego powiatu inowrocławskiego ruch turystyczny skoncentrowany jest głównie w gminie Kruszwica (jezioro Gopło, Mysia Wieża).

Tabela 16. Liczba miejsc noclegowych (w obiektach ogółem) na 1000 mieszkańców w latach 2015-2019.

Obszar	Liczba miejsc noclegowych (w obiektach ogółem) na 1000 mieszkańców					Zmiana w latach 2015-2019
	2015	2016	2017	2018	2019	
Polska	18,47	19,50	20,14	20,79	21,51	+ 3,04
woj. kujawsko-pomorskie	13,66	14,32	15,52	15,51	15,37	+ 1,71
powiat inowrocławski	14,48	15,36	15,21	15,95	15,99	+ 1,51

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Gmina Dąbrowa Biskupia jest dogodnie położona, stosunkowo łatwo tu dotrzeć samochodem z każdego zakątka Polski. Nie ma specjalnych barier, aby każdy chętny mógł odwiedzić ten obszar nawet na dzień, dwa. Czas dojazdu z większości obszaru kraju to 3-5 godzin.

Głównymi atutami gminy (w kontekście ruchu turystycznego) są dogodne położenie (w tym bliskość Torunia, Inowrocławia, Kruszwicy), położenie wewnątrz „trójkąta sanatoryjnego” (Ciechocinek-Włocławek-Inowrocław) i **walory przyrodnicze**.

Gmina Dąbrowa Biskupia to także ciekawe miejsce dla **miłośników historii i kultury**. Największym „magnesem” w pobliżu jest dla nich miasto Toruń (z gotycką starówką, wpisaną na listę UNESCO, systemem fortów i twierdz, czy pozostałościami zamku krzyżackiego). **Do najważniejszych zabytków** gminy Dąbrowa Biskupia (ujętych w rejestrze zabytków) należy zaliczyć:

- **drewniany kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Pieraniu** (zabytek klasy 0, nazywany „Częstochową Kujaw”),
- **założenia dworsko-parkowe w Parchaniu, Sobiesierniu i Woli Stanomińskiej**.

Ochronie podlega jednak znacznie większa liczba **cennych obiektów historycznych**. W Gminnej Ewidencji Zabytków figuruje **ponad 150 takich obiektów** (w tym kościoły, cmentarze, układy ruralistyczne, młyny, spichlerze, czy pozostałości dawnej infrastruktury kolejowej). Dodatkowo, w poprzednich latach podjęto szereg starań na rzecz promocji Parchania jako miejsca, w którym w latach 1923-1939 mieszkał **gen. Władysław Sikorski**. Dzięki temu zabytkowy dwór w Parchaniu został przekształcony w Dwór gen. Władysława Sikorskiego (z muzeum poświęconym gen. Sikorskiemu, jego działalności politycznej i wojskowej).

Podsumowanie:

W zakresie zasobów turystycznych gminę Dąbrowa wyróżniają:

Atuty:

- położenie blisko Torunia oraz największych uzdrowisk regionu (Ciechocinek, Włocławek, Inowrocław),
- bogate dziedzictwo historyczno-kulturowe – liczne zabytki, Dwór gen. Władysława Sikorskiego w Parchaniu, tradycje kujawskie,

- duże walory środowiskowe – wysoka lesistość (kompleks Lasów Balczewskich), duży udział obszarów chronionych, brak poważnych zagrożeń dla środowiska naturalnego;

Problemy:

- niewielkie natężenie ruchu turystycznego,
- brak szlaków turystycznych i bazy do obsługi turystów,
- niewielkie możliwości w zakresie rozwoju turystyki aktywnej (brak ścieżek rowerowych, rzek, jezior),
- sezonowość ruchu turystycznego,
- brak rozpoznawalnych produktów turystycznych i bardzo silna konkurencja ze strony sąsiednich obszarów (Torunia, Bydgoszczy, Ciechocinka, Kruszwicy, Inowrocławia);

Potencjał:

- rozbudowa oferty krótkich pobytów i zaplecza noclegowo-gastronomicznego,
- wzrost popularności turystyki krajowej – w ciągu ostatnich lat Polacy coraz częściej spędzają swój urlop w kraju,
- stworzenie sieci tras/ścieżek rowerowych i promocja turystyki aktywnej na obszarze gminy,
- budowa marki lokalnej w oparciu o walory środowiskowe i historyczno-kulturowe;

Ryzyko:

- zanieczyszczenie środowiska naturalnego i utrata cennych zasobów przyrodniczych,
- silne działania promocyjne okolicznych miast i ośrodków turystycznych,
- załamanie rynku turystycznego np. w wyniku ograniczeń epidemicznych.

Infrastruktura techniczna:

Ostatnim elementem diagnozy jest infrastruktura techniczna, rozumiana jako zasoby niezbędne do normalnego funkcjonowania obszaru. Odpowiednie **uzbrojenie techniczne** (dostęp do mediów, dróg) to podstawowy wyznacznik dla każdego inwestora. Niezależnie, czy jest nim międzynarodowy koncern szukający terenu pod fabrykę, czy lokalny przedsiębiorca chcący wybudować pensjonat, czy rodzina planująca budowę domu pod miastem.

Na pierwszym planie na większości obszarów wiejskich znajduje się **infrastruktura drogowa**. Teren gminy Dąbrowa Biskupia jest średnio skomunikowany z głównymi korytarzami transportowymi. Drogami najwyższej klasy są **dwie drogi wojewódzkie**: 246 (Nakło nad Notecią – Dąbrowa Biskupia, w tym 7 km na obszarze gminy) i 252 (Inowrocław – Włocławek, w tym 15 km na obszarze gminy). Obecnie mieszkańcom najłatwiej dojechać do autostrady A1, korzystając z węzłów Ciechocinek lub Włocławek Zachód. Drogi powiatowe mają łączną długość ponad 50 km na obszarze gminy, a drogi gminne ponad 40 km. **Stan techniczny większości dróg jest jednak niedostateczny**, wymagają one nie tylko bieżących remontów, ale też gruntownej przebudowy/modernizacji.

Na drugim miejscu wśród potrzeb inwestycyjnych na obszarach wiejskich jest **sieć wodociągowo-kanalizacyjna**. Dostęp do wody pitnej za pośrednictwem wodociągów pozwala ograniczyć ryzyko wystąpienia zanieczyszczeń szkodliwych dla ludzi oraz ułatwić codzienne życie tysiącom osób.

Ostatnie lata to dynamiczny rozwój **sieci wodociągowej** w skali kraju, wg. danych z 2019 roku korzysta z niej już 92,2% Polaków. W gminie Dąbrowa Biskupia **do wodociągu podłączone są w zasadzie wszystkie budynki** (99,7%, w przypadku pozostałych nieruchomości nie ma technicznej możliwości ich podłączenia do istniejącej sieci, a mieszkańcy budują indywidualne ujęcia wody).

Znacznie wolniej niż wodociągi rozwija się **sieć kanalizacyjna** (szczególnie ważna w kontekście ochrony gruntów i wód podziemnych). Dostęp do kanalizacji posiada 71,2% Polaków, 70,2% mieszkańców regionu, 71,3% mieszkańców powiatu) i **zaledwie 26,4% mieszkańców gminy Dąbrowa Biskupia**.

Pod względem **dostępności sieci kanalizacyjnej gmina wypada sporo poniżej średniej** dla powiatu i województwa. W przypadku odbioru nieczystości należy pamiętać, że na obszarach wiejskich, o rozproszonej zabudowie (dużymi odległościami pomiędzy pojedynczymi budynkami), zbiorcza sieć kanalizacyjna nie zawsze jest najlepszym rozwiązaniem. W takich przypadkach wspierana jest raczej budowa indywidualnych, **przydomowych oczyszczalni ścieków** (dzięki czemu nie trzeba budować i utrzymywać dodatkowych kilometrów sieci).

Ostatni element uzbrojenia technicznego to **sieć gazowa**, wykorzystywana przez mieszkańców do ogrzewania i zasilania kuchni gazowych, ale także niezbędna do funkcjonowania większości dużych zakładów przemysłowych czy przetwórczych. **Przez teren gminy nie przebiega jednak żaden gazociąg**.

Dla potencjalnych inwestorów (przedsiębiorców i osób budujących własne domy) duże znaczenie ma także, poza dostępnością podstawowych mediów, ład przestrzenny i spójność, przewidywalność koncepcji zagospodarowania poszczególnych obszarów. Jeśli na danym terenie wyraźnie wskazano sfery zabudowy mieszkaniowej, przemysłowej, usługowej i rolniczej oraz określono wymogi, jakie muszą spełniać obiekty, to inwestorzy mogą szybko przystąpić do realizacji swoich projektów. Jeśli brakuje takich dokumentów (głównie **Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego**) to proces inwestycyjny się wydłuża, a sam inwestor nie może mieć pewności, że działka, którą teraz zakupi, będzie mogła być wykorzystywana w planowanych przez niego celach za 15-20 lat.

Na obszarze gminy **MPZP uchwalane są punktowo** (dla poszczególnych działek/ulic), a **rolę głównego dokumentu** w zakresie polityki przestrzennej gminy **pełni „Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju gminy Dąbrowa Biskupia”**.

Podsumowanie

W zakresie infrastruktury technicznej **atutem** gminy jest pełne zwodociągowanie, **problemy** to niekontrolowany pobór wody podziemnej na potrzeby rolnictwa, niewystarczająco rozwinięta sieć kanalizacyjna, zły stan infrastruktury drogowej, wysokie koszty utrzymania i rozbudowy obiektów infrastruktury technicznej oraz utrudnienia w procesie inwestycyjnym, wynikające z niewielkiej liczby obowiązujących MPZP. **Szansą** gminy jest pozyskanie środków zewnętrznych na rozbudowę podstawowej infrastruktury (albo sfinansowanie jej kosztów ze środków centralnych) oraz zmniejszenie kosztów bieżącej eksploatacji sieci technicznych (przez zastosowania nowych technologii, materiałów, w tym termomodernizacja i OZE). Podstawowym **ryzykiem** w tym obszarze jest czas i środki, jakie trzeba przeznaczyć na realizację nawet najmniejszego zadania z zakresu infrastruktury technicznej, ale także ewentualne ograniczenie dofinansowania tego typu inwestycji ze środków innych niż JST czy kryzys wodny (związany z nadmiernym poborem wód podziemnych).

Obszary funkcjonalne i polityka przestrzenna

Gmina Dąbrowa Biskupia **jako jedyna gmina w powiecie inowrocławskim** została uznana za **trwale zagrożoną marginalizacją** przez Ministerstwo ds. rozwoju regionalnego. Oznacza to dodatkowe wsparcie finansowe z poziomu rządowego na wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego w najbliższych latach.

Dodatkowo, cały obszar powiatu inowrocławskiego został włączony do **Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Inowrocławia**. To nowy instrument polityki terytorialnej, który w tym przypadku ma przeciwdziałać utracie znaczenia przez średnie miasta regionu (Grudziądz, Inowrocław, Włocławek).

Zgodnie z „**Modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej** województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030” obszar gminy Dąbrowa Biskupia charakteryzuje:

- występowanie obszaru szczególnie cennego przyrodniczo i krajobrazowo (OChK Lasów Balczewskich),
- występowanie gleb najlepszych klas (północna część gminy),
- występowanie niedoborów wody w rolnictwie (na całym obszarze gminy),
- peryferyjność transportowa (w południowo-wschodniej części gminy),
- niski poziom przedsiębiorczości,
- zagrożenie ponadprzeciętnym natężeniem procesu starzenia się społeczeństwa.

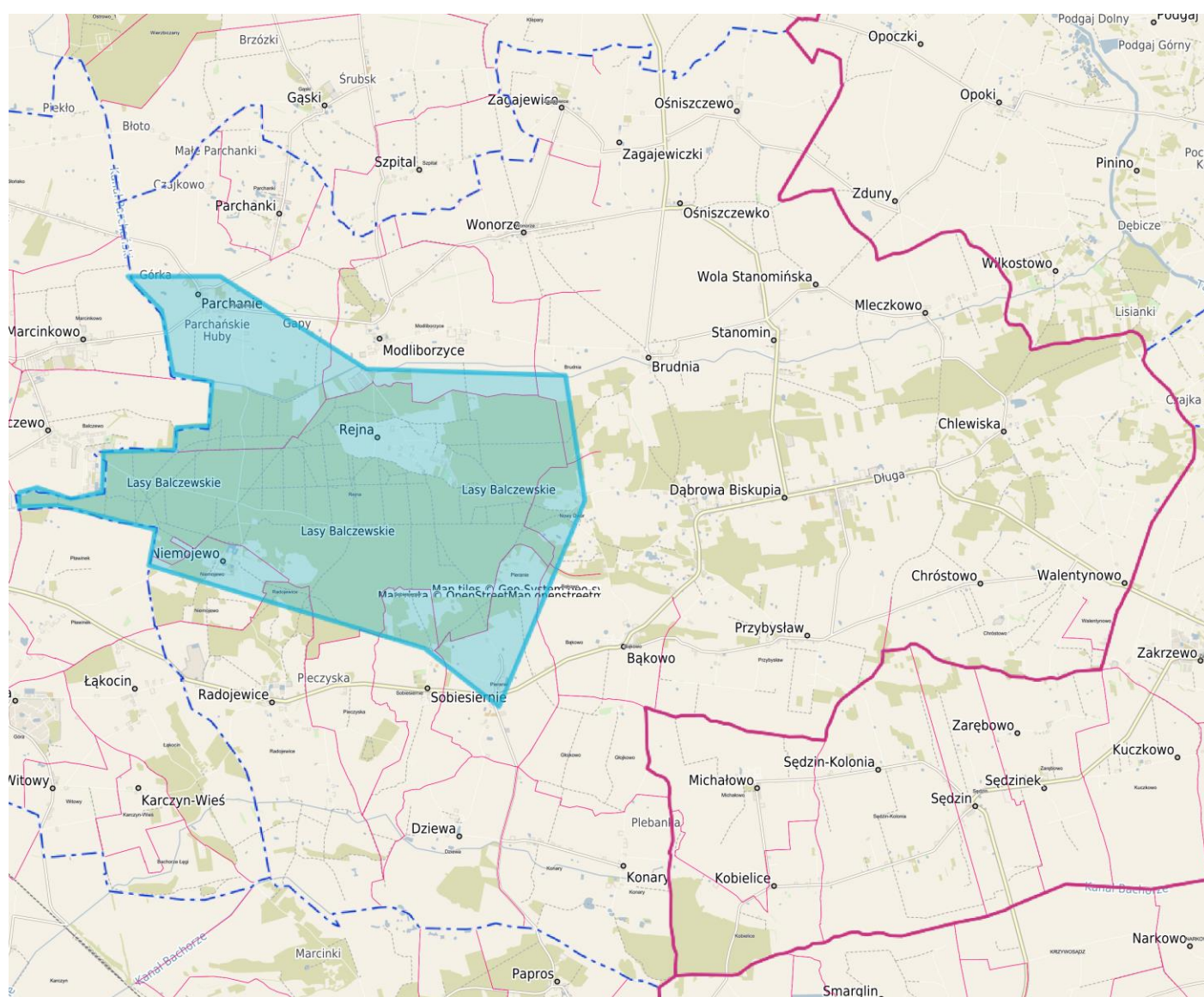
Ponadto gmina ma możliwość wskazania własnych **Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI)**, obejmujących tereny szczególnie problemowe albo posiadające ponadprzeciętny potencjał rozwojowy.

Pierwszym Obszarem Strategicznej Interwencji, wyznaczonym przez Gminę Dąbrowa Biskupia, jest **obszar zdegradowany i obszary rewitalizacji**. W toku prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2016-2023 wyznaczono obszar zdegradowany (cechujący się szczególnie dużym natężeniem problemów w sferze społecznej i gospodarczej lub

Niemojewo-Parchanie-Nowy Dwór-Pieranie. Na tym obszarze znajdują się najcenniejsze zasoby przyrodnicze i historyczno-kulturowe gminy, w tym:

- Zasadniczy fragment Obszaru Chronionego Krajobrazu Lasy Balczewskie (kompleks leśny Niemojewo-Rejna-Nowy Dwór),
- Trzy pomniki przyrody,
- Dwa rezerваты przyrody: „Rejna” i „Balczewo”,
- Ścieżka przyrodniczo-leśna (łącząca oba rezerваты),
- Miejscowość Parchanie z zabytkowym Dworem gen. Władysława Sikorskiego i otaczającym go parkiem oraz kościołem pw. św. Wojciecha,
- Miejscowość Pieranie z drewnianym kościołem parafialnym pw. św. Mikołaja (Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej), zwanym ze względu na swoją popularność „Częstochową Kujaw”.

Grafika 4. Obszar Strategicznej Interwencji Lasy Niemojewskie na tle gminy Dąbrowa Biskupia:

Źródło: opracowanie własne.

Obszar Strategicznej Interwencji Lasy Niemojewskie jest kluczowym obszarem rozwojowym gminy, który ze względu na swój **unikatowy potencjał** może stać się centrum rekreacyjno-wypoczynkowo-turystycznym dla mieszkańców gminy i osób ją odwiedzających.

Zakres planowanych działań dla OSI Lasy Niemojewskie obejmuje:

- Poprawę dostępności i atrakcyjności tego obszaru (także dla osób ze szczególnymi potrzebami),
- Wytyczenie, wykonanie i utrzymanie szlaków i ścieżek biegnących przez ten obszar (piesze, rowerowe),
- Budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury do obsługi ruchu turystycznego (wiaty, parkingi, miejsca odpoczynku itp.),
- Promocję obszaru Lasów Niemojewskich oraz miejscowości Parchanie i Pieranie,
- Rozwój systemów informacyjno-promocyjnych (także dostępnych on-line),
- Renowację i bieżące utrzymanie zabytków i obiektów cennych historycznie, zlokalizowanych na tym obszarze,
- Wsparcie dla rozwoju lokalnej branży turystyczno-wypoczynkowej.

Załącznikiem do Strategii jest model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy.

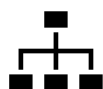
Analiza SWOT:

Tabela 17. Analiza SWOT

Atuty, silne strony	Problemy, słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - położenie w centralnej Polsce, pomiędzy ważnymi miastami (Inowrocław, Włocławek, Toruń) i głównymi uzdrowiskami województwa (Ciechocinek, Inowrocław, Włocławek), - niewielka gęstość zaludnienia, - dobra struktura demograficzna (duży odsetek osób młodych), - okresowo dodatnie saldo migracji, - bardzo dobre warunki glebowe do prowadzenia działalności rolniczej (w tym upraw warzywnych), - wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych, - dostępność terenów inwestycyjnych, usługowych i mieszkaniowych, - dostępność przedszkola, 3 oddziałów przedszkolnych i dobrze rozwiniętej sieci szkół podstawowych, - instytucje kultury, świetlice wiejskie i organizacje pozarządowe, ułatwiające działania aktywizacyjne dla mieszkańców, - działalność Uniwersytetu III Wieku, - dostępność do podstawowej opieki medycznej, apteki i punktu aptecznego, - ograniczenie zasięgu pomocy społecznej w ostatnich latach, - działania na rzecz włączenia społecznego prowadzone przez GOPS, DPS w Parchaniu i ŚDS w Wonorzu, - duże walory środowiskowo-przyrodnicze (dwa rezerваты, obszar chronionego krajobrazu, dobry stan środowiska naturalnego), 	<ul style="list-style-type: none"> - peryferyjne położenie w skali powiatu, umiarkowana dostępność komunikacyjna (oddalenie od głównych dróg, brak połączeń kolejowych), - zmniejszanie się liczby mieszkańców i ujemny przyrost naturalny, - wzrastający odsetek seniorów, zagrożenie ponadprzeciętnym procesem starzenia się ludności w najbliższych latach, - konieczność stałej rozbudowy i modernizacji infrastruktury publicznej, - niski poziom wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców, - niski poziom lokalnej przedsiębiorczości, - niewystarczająca liczba firm, w szczególności w sektorze usług, - wysokie bezrobocie, w szczególności wśród kobiet, - niski poziom średniego wynagrodzenia, - niekontrolowany, masowy pobór wody podziemnej czerpanej na potrzeby rolnictwa, - okresowe susze i deficyty wody w rolnictwie, - niewystarczająco rozwinięta oferta opieki nad dziećmi, - niewystarczająco rozwinięta opieka medyczna (brak specjalistów, brak stałej opieki stomatologicznej, ginekologicznej) - konieczność dojazdu poza teren gminy w celu kontynuacji nauki na poziomie ponadpodstawowym, - wysokie koszty polityki społecznej i opieki zdrowotnej, - znaczny odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej (w szczególności wśród dzieci i młodzieży),

<ul style="list-style-type: none"> - bogate dziedzictwo historyczno-kulturowe (zabytki, w tym kościół św. Mikołaja Biskupa w Pieraniu i Dwór gen. Władysława Sikorskiego w Parchaniu) oraz tradycje kujawskie, - pełne zwodociągowanie gminy, - działalność organizacji pozarządowych 	<ul style="list-style-type: none"> - duże zagrożenie ubóstwem i niewystarczające zasoby do walki z wykluczeniem społecznym mieszkańców, - konieczność poprawy dostępności budynków i usług dla osób z niepełnosprawnościami, - niewykorzystany potencjał turystyczny, brak szlaków i bazy do obsługi turystów, - zły stan dróg i infrastruktury towarzyszącej, - zły stan sieci i urządzeń kanalizacyjnych, wodociągowych, - niewystarczająco rozwinięta sieć kanalizacyjna, brak dostępu do sieci gazowej, - występowanie głównie emisyjnych źródeł ciepła (piece i kotły węglowe), - konieczność dalszego usuwania materiałów azbestowych, - niepełne wykorzystanie narzędzi planowania przestrzennego, - słabo rozwinięta infrastruktura sportowa (sale gimnastyczne)
Potencjał, szanse	Ryzyko, zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - rozwój w oparciu o walory środowiskowe i dziedzictwo historyczno-kulturowe, w szczególności w ramach Obszaru Strategicznej Interwencji Lasy Niemojewskie, - rozwój sieci drogowej i modernizacja infrastruktury drogowej, - rozwój polityki prorodzinnej, - napływ nowych mieszkańców na teren gminy, - wprowadzenie systemowych rozwiązań w opiece nad seniorami, - dobra kondycja krajowej gospodarki, - poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej, - wzrost znaczenia sektora usług, w tym usług specjalistycznych, - sfinansowanie części niezbędnych inwestycji z dostępnych środków publicznych i prywatnych, - rozwój społeczeństwa obywatelskiego i popularyzacja wolontariatu, - nadanie większego priorytetu działaniom społeczno-kulturalnym, 	<ul style="list-style-type: none"> - depopulacja (ubytek mieszkańców) i postępująca marginalizacja gminy oraz powiatu inowrocławskiego, - zmiana priorytetów inwestycyjnych na szczeblu regionalnym i krajowym, - niewystarczające środki finansowe na realizację wszystkich niezbędnych inwestycji, - narastający trend starzenia się społeczeństwa, - brak środków finansowych na przeprowadzenie wszystkich niezbędnych inwestycji i zadań, - ucieczka zdolnych, ambitnych mieszkańców z obszaru, - kryzys gospodarczy, - wycofywanie się mieszkańców z życia społecznego, kulturalnego, - zanieczyszczenie środowiska naturalnego, - kryzys wodny, pogorszenie bilansu wodnego Kujaw (w tym zagrożenia dla rolnictwa),

<ul style="list-style-type: none">- stworzenie tras rowerowych,- wzrost popularności turystyki krajowej,- zmniejszenie kosztów utrzymania infrastruktury publicznej dzięki m.in. termomodernizacji i OZE,- aktywna działalność stowarzyszeń na terenie gminy,	<ul style="list-style-type: none">- utrudnienia w życiu społeczno-gospodarczym w związku z zagrożeniem epidemicznym lub innymi zjawiskami naturalnymi,- konkurencja ze strony sąsiednich gmin i pobliskich miast,
--	--

Cele i kierunki działań

Punktem wyjścia do określenia celów i kierunków działań były wnioski z diagnozy społeczno-gospodarczej oraz analiza obowiązujących **dokumentów strategicznych, planistycznych**. Były to:

- na poziomie regionalnym - „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+”,
- na poziomie subregionalnym¹ - Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Czarnoziem na Soli” na lata 2014-2020,
- na poziomie powiatowym:
 - „Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego (ORSG) Powiatu Inowrocławskiego”²,
 - „Strategia Rozwoju Powiatu Inowrocławskiego do 2020 r.”².

Celem głównym Strategii na lata 2021-2028 będzie **„Poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Dąbrowa Biskupia do 2028 roku”**. Niekorzystne tendencje społeczno-gospodarcze w połączeniu z obiektywnymi trudnościami rozwojowymi sprawiły, że gmina Dąbrowa Biskupia (jako jedyna w powiecie inowrocławskim) została uznana za trwale zagrożoną marginalizacją przez Ministerstwo ds. Rozwoju. Poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej mieszkańców gminy wymaga wieloletnich i wielokierunkowych działań, prowadzonych zarówno przez podmioty lokalne, mieszkańców, jak i szczególnego wsparcia ze strony administracji na szczeblu powiatu, województwa i kraju.

Osiągnięcie tak ambitnego celu wymaga równoległej interwencji w wielu dziedzinach i obszarach. Konieczna jest zarówno poprawa podstawowych elementów infrastruktury (drogowej, wodno-kanalizacyjnej, usług społecznych), wsparcie aktywności i włączenia społecznego mieszkańców, zachowanie i promocja lokalnych walorów (krajobrazowych, historycznych, kulturowych), czy działania poprawiające bezpieczeństwo mieszkańców.

Za szczególne wyzwanie na lata 2021-2028 przyjęto wsparcie ochrony środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym. Łączny budżet właściwego celu strategicznego (nr 8) stanowi aż jedną trzecią całego budżetu Strategii, co trzecia inwestowana złotówka będzie służyła poprawie stanu środowiska naturalnego na obszarze gminy Dąbrowa Biskupia.

Poniżej w sposób syntetyczny zaprezentowano **cele Strategii** w nawiązaniu do „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+”.

¹ Realizacja Lokalnych Strategii Rozwoju obejmuje lata 2014-2023, nie rozpoczęto jeszcze prac nad dokumentami na kolejny okres programowania.

² Do czasu opracowania niniejszego dokumentu nie zatwierdzono nowej strategii, obejmującej okres po 2020 r.

Tabela 18. Powiązanie celów Strategii ze Strategią rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+

Poziom strategiczny:	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Biskupia na lata 2021-2028	Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+
Cel główny:	Poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Dąbrowa Biskupia do 2028 roku	Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich
Cele strategiczne:	1. Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku	3. Konkurencyjna gospodarka
	2. Poprawa standardu infrastruktury drogowej do 2028 roku	4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko
	3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku	2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo
	4. Unowocześnienie bazy edukacyjnej do 2028 roku	1. Skuteczna edukacja
	5. Wsparcie placówek kulturalnych do 2028 roku	2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo
	6. Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku	2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo
	7. Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym do 2028 roku	4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko
	8. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i standardu usług świadczonych przez Gminę do 2028 roku	5. Spójne i bezpieczne województwo

Cel strategiczny 1: Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku

Opis sytuacji:

Jednym z podstawowych problemów gminy Dąbrowa Biskupia jest bezrobocie (dwukrotnie wyższe niż średnia krajowa). Wśród osób bezrobotnych wyraźnie dominują kobiety, bez pracy pozostaje prawie co dziesiąta mieszkanka gminy w wieku produkcyjnym. Do głównych przyczyn tej sytuacji należy zaliczyć: brak dużych pracodawców na obszarze (dominuje drobny handel i rolnictwo), słabe skomunikowanie gminy z większymi ośrodkami gospodarczymi (Gniewkowo, Kruszwica, Bydgoszcz, Toruń, Włocławek) oraz niewystarczająco rozwiniętą ofertę opieki nad dziećmi (utrudniającą podjęcie pracy młodym rodzicom, w szczególności kobietom).

Opis planowanych działań:

Gmina planuje kontynuować działania w zakresie zatrudnienia subsydiowanego w postaci prac interwencyjnych, robót publicznych i staży zawodowych. Pozostałe mechanizmy aktywizacji na rynku pracy znajdują się w gestii Powiatowego Urzędu Pracy w Inowrocławiu.

Powiązanie z innymi celami Strategii:

Ograniczenie skali zagrożenia bezrobociem i wsparcie osób bezrobotnych w podejmowaniu pracy (także prac dorywczych, okresowych) ma bezpośredni wpływ na cel strategiczny nr 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku. Ponadto, zadania wykonywane przez osoby zatrudnione w ramach prac interwencyjnych i robót publicznych najczęściej dotyczą utrzymania czystości i pielęgnacji zieleni (umożliwiających osiągnięcie celu strategicznego nr 7. Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym do 2028 roku).

Realizator: Gmina Dąbrowa Biskupia

Łączny planowany budżet celu: 4.500.000 zł

Oczekiwane efekty, wskaźniki: liczba osób, które podjęły zatrudnienie subsydiowane – 50 osób

Cel strategiczny 2: Poprawa standardu infrastruktury drogowej do 2028 roku

Opis sytuacji:

Południowo-wschodni fragment gminy został uznany za zagrożony wykluczeniem transportowym. Brakuje dostępu do dróg wyższego rzędu, a szkielet sieci drogowej tworzą zaledwie dwie drogi wojewódzkie. Stan infrastruktury drogowej na terenie gminy jest słaby – drogi wymagają licznych inwestycji poprawiających bezpieczeństwo i komfort podróży. Konieczny jest też rozwój systemu drogowego transportu publicznego (także z uwzględnieniem potrzeb szczególnych grup mieszkańców – seniorów, osób z niepełnosprawnościami itp.).

Opis planowanych działań:

W latach 2021-2028 szczególny nacisk zostanie położony na budowę bezpiecznych ciągów pieszo-rowerowych oraz zakup sprzętu niezbędnego do utrzymania dróg. Planowane jest także podjęcie działań wspierających rozwój transportu publicznego oraz bieżące remonty i modernizacje dróg gminnych.

Powiązanie z innymi celami Strategii:

Poprawa dostępności drogowej wpłynie bezpośrednio na ograniczenie skali problemów objętych celem:

- 1. Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku (mieszkańcom będzie łatwiej dotrzeć do pracy),
- 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku (osoby korzystające z systemu pomocy społecznej będą miały ułatwiony dostęp do usług publicznych),
- 8. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i standardu usług świadczonych przez Gminę do 2028 roku (ograniczenie ryzyka wypadków w ruchu drogowym poprawi bezpieczeństwo mieszkańców gminy).

Realizator: Gmina Dąbrowa Biskupia

Łączny planowany budżet celu: 27.000.000 zł

Oczekiwane efekty, wskaźniki:

- długość wyremontowanych, zmodernizowanych dróg gminnych – 10 km,
- długość wybudowanych, przebudowanych, zmodernizowanych ciągów pieszych, rowerowych i pieszo-rowerowych – 5 km,
- liczba stworzonych elementów poprawiających bezpieczeństwo użytkowników ruchu drogowego³ - 10 sztuk.

Cel strategiczny 3: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku**Opis sytuacji:**

Mieszkańcy gminy Dąbrowa Biskupia są szczególnie narażeni na wykluczenie społeczne. Znaczny odsetek mieszkańców korzysta z systemu pomocy społecznej (szczególnie w przypadku dzieci i młodzieży). Ponadto, mieszkańców często dotyka problem bezrobocia, bez pracy pozostaje aż co dziesiąta kobieta w wieku produkcyjnym. W najbliższych latach szczególnym wyzwaniem będzie dynamiczny wzrost liczby seniorów. Wraz z wiekiem rośnie też ryzyko niepełnosprawności, więc można zakładać, że odsetek mieszkańców z ograniczeniami w codziennym funkcjonowaniu także będzie się systematycznie zwiększał.

Opis planowanych działań:

W latach 2021-2028 zaplanowano kontynuację dotychczasowych działań z zakresu włączenia społecznego, realizowanych przez GOPS. Konieczny będzie także rozwój oferowanych usług społecznych oraz rozbudowa niezbędnego zaplecza lokalowego. Gmina planuje także inwestycje poprawiające stan infrastruktury mieszkaniowej (w odniesieniu do mieszkań komunalnych i socjalnych). Jednak największym wyzwaniem będzie dostosowanie wszystkich budynków, obiektów i przestrzeni publicznych (zgodnie z zasadami uniwersalnego projektowania) do potrzeb mieszkańców ze specyficznymi ograniczeniami (osoby starsze, dzieci, osoby z niepełnosprawnościami etc.).

Powiązanie z innymi celami Strategii:

Realizacja zadań ujętych w tym celu przyczyni się m.in. do zwiększonej aktywności mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym, w wymiarze społecznym (oddziałując pozytywnie na cel 6. Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku) oraz zawodowym (czyli cel 1.

³ np. zatoki autobusowe, progi zwalniające, przejścia dla pieszych, przejazdy rowerowe, ronda, sygnalizacja świetlna.

Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku). Dodatkowo zakres planowanych działań przewiduje ograniczenie ryzyka przestępczości i patologii społecznych wśród mieszkańców, co ułatwi osiągnięcie celu 8. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i standardu usług świadczonych przez Gminę do 2028 roku.

Realizator: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Gmina Dąbrowa Biskupia

Łączny planowany budżet celu: 33.000.000 zł

Oczekiwane efekty, wskaźniki:

- liczba realizowanych programów wsparcia i programów profilaktycznych – 5 sztuk,
- liczba osób objętych wsparciem – 3.200 osób,
- liczba wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów, placówek systemu pomocy społecznej – 6 sztuk.

Cel strategiczny 4: Unowocześnienie bazy edukacyjnej do 2028 roku

Opis sytuacji:

Na terenie gminy dostępna jest opieka przedszkolna, funkcjonuje także sieć szkół podstawowych. Jednak oferta edukacyjna oraz możliwości spędzania czasu wolnego najmłodszych są ograniczone. Konieczna jest rozbudowa zaplecza sportowego szkół, stworzenie żłobka (lub klubu malucha) oraz działania ułatwiające kontynuację nauki na poziomie ponadpodstawowym (poza obszarem gminy).

Opis planowanych działań:

Zadania na lata 2021-2028 dotyczą przede wszystkim rozbudowy, modernizacji i doposażenia istniejących placówek edukacyjnych, ale znaczne środki zostaną także przeznaczone na podnoszenie kompetencji uczniów i nauczycieli oraz organizację zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży. Nowym wyzwaniem na najbliższy okres strategiczny będzie także stworzenie pierwszego żłobka lub klubu malucha na terenie gminy.

Powiązanie z innymi celami Strategii:

Wsparcie edukacji na poziomie przedszkolnym i szkół podstawowych ułatwi osiągnięcie założeń następujących celów Strategii:

- 1. Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku (dzięki zapewnionej opiece nad dziećmi ich rodzice/opiekunowie będą mogli szybciej wrócić na rynek pracy),
- 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku (poprawa szans edukacyjnych najmłodszych jest kluczowa dla ich dalszych wyborów życiowych),
- 6. Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku (wiele z zaplanowanych działań aktywizacyjnych będzie realizowane na terenach szkolnych),
- 7. Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym do 2028 roku (infrastruktura edukacyjna będzie zapleczem dla działań z zakresu edukacji ekologicznej mieszkańców).

Realizator: Gmina Dąbrowa Biskupia i placówki edukacyjne przez nią prowadzone

Łączny planowany budżet celu: 17.500.000 zł

Oczekiwane efekty, wskaźniki:

- liczba stworzonych żłobków, klubów malucha – 1 sztuka,
- liczba osób objętych wsparciem w ramach zajęć dodatkowych i programu Erasmus+ – 200 osób,
- liczba rozbudowanych, zmodernizowanych, doposażonych obiektów edukacyjnych – 4 sztuki.

Cel strategiczny 5: Wsparcie placówek kulturalnych i zachowanie dziedzictwa historyczno-kulturowego do 2028 roku**Opis sytuacji:**

W gminie działają dwie instytucje kultury: ośrodek kultury i biblioteka. Obie borykają się z poważnymi problemami lokalowymi. Dzięki staraniom Gminy w Parchaniu odrestaurowano dwór generała Sikorskiego, który może stać się ważnym ośrodkiem pamięci historycznej. Wymaga to jednak poniesienia dodatkowych nakładów finansowych. Ponadto, konieczna jest bieżąca ochrona i zabezpieczenie obiektów zabytkowych na terenie gminy.

Opis planowanych działań:

W najbliższych latach planowane jest wybudowanie nowych siedzib ośrodka kultury i biblioteki oraz doposażenie tych podmiotów. Kluczowym zadaniem jest także stworzenie i utrzymanie Ośrodka Pamięci gen. Władysława Sikorskiego na bazie odnowionego budynku w Parchaniu. Opieką zostaną też otoczone pozostałe zabytki zlokalizowane na terenie gminy. Zgodnie z założeniami Strategii dziedzictwo historyczno-kulturowe może stać się impulsem do rozwoju turystyki na obszarze gminy.

Powiązanie z innymi celami Strategii:

Inwestycje w kulturę i dziedzictwo historyczno-kulturowe ułatwią znacząco osiągnięcie założeń celu 6. Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku. Zaplanowane działania będą także pozytywnie oddziaływać na cel 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku, stwarzając atrakcyjną ofertę spędzania czasu wolnego.

Realizator: Gmina Dąbrowa Biskupia i instytucje kultury

Łączny planowany budżet celu: 10.000.000 zł

Oczekiwane efekty, wskaźniki:

- liczba instytucji kultury, którym poprawiły się warunki lokalowe – 2 sztuki,
- liczba wspartych obiektów zabytkowych i o walorach historycznych – 3 sztuki.

Cel strategiczny 6: Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku**Opis sytuacji:**

Na terenie gminy działają liczne organizacje pozarządowe aktywizujące mieszkańców. Jednak borykają się one z licznymi problemami (brak wystarczającego zaplecza, niewielkie środki finansowe, niewystarczające wsparcie liderów lokalnych ze strony pozostałych mieszkańców). Istotną rolę w życiu społeczności odgrywają liczne wydarzenia lokalne (aktywizujące, kulturalne, promocyjne) koordynowane głównie przez ośrodek kultury. Na obszarze gminy brakuje jednak

miejsc spotkań, służących integracji i rekreacji mieszkańców (takich jak place zabaw, siłownie plenerowe, czy wiaty wypoczynkowe), które mogłyby być wykorzystane do dalszych działań aktywizujących.

Opis planowanych działań:

Gmina planuje kontynuację wsparcia dla lokalnych NGO i innych podmiotów oraz rozwój współpracy w realizacji zadań publicznych. Zarezerwowano też środki na organizację licznych wydarzeń lokalnych dla mieszkańców. Największym wyzwaniem w ramach tego celu będzie jednak rozbudowa i poprawa standardu lokalnej infrastruktury rekreacyjnej, stanowiącej bazę do działań aktywizacyjnych.

Powiązanie z innymi celami Strategii:

Aktywne i dobrze zorganizowane społeczeństwo lokalne ułatwi osiągnięcie wszystkich pozostałych celów Strategii. Mieszkańcy będą mogli realnie wpływać na zakres wszystkich zadań i projektów szczegółowych objętych Strategią, dzięki czemu zostaną one lepiej dopasowane do rzeczywistych potrzeb użytkowników. Zaktywizowani mieszkańcy będą mieli większe szanse na znalezienie zatrudnienia (cel. 1. Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku), zmniejszy się także konieczność ich wspierania ze środków pomocy społecznej (cel 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku).

Realizator: Gmina Dąbrowa Biskupia

Łączny planowany budżet celu: 14.000.000 zł

Oczekiwane efekty, wskaźniki:

- liczba programów współpracy z organizacjami pozarządowymi – 8 sztuk,
- liczba uczestników wydarzeń lokalnych – 4.000 osób
- liczba wybudowanych, rozbudowanych, zmodernizowanych miejsc spotkań i rekreacji mieszkańców – 10 sztuk.

Cel strategiczny 7: Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym do 2028 roku

Opis sytuacji:

Gmina Dąbrowa Biskupia charakteryzuje się wysokimi walorami środowiskowymi i brakiem poważnych zagrożeń przemysłowych w tym zakresie. Głównym problemem jest zagrożenie deficytami wody pitnej, związanych z wieloletnią suszą na Kujawach, ale także brakiem wody do zasilania upraw rolniczych. Niezbędna jest modernizacja i rozbudowa lokalnej sieci wodno-kanalizacyjnej, uporządkowanie gospodarki odpadami, poprawa efektywności energetycznej budynków i obiektów oraz wsparcie rozwoju odnawialnych źródeł energii (OZE).

Opis planowanych działań:

W okresie strategicznym 2021-2028 położono szczególny nacisk na zagadnienia środowiskowe i ekologiczne, uznając, że dobre warunki środowiskowe stanowią istotny wyróżnik gminy Dąbrowa Biskupia na tle obszarów sąsiednich. Zaplanowane w Strategii zadania dotyczą modernizacji infrastruktury wodno-kanalizacyjnej (w tym budowy nowej oczyszczalni ścieków), modernizacji PSZOK, wymiany źródeł zasilania i ogrzewania na OZE oraz termomodernizacji budynków i obiektów publicznych. Ponadto mieszkańcy będą mogli wziąć udział w zajęciach i spotkaniach z zakresu edukacji ekologicznej.

Powiązanie z innymi celami Strategii:

Zadania środowiskowe pozytywnie wpłyną na bezpieczeństwo mieszkańców (cel 8. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i standardu usług świadczonych przez Gminę do 2028 roku). Poprawie ulegną warunki sanitarne, jak i niezawodność sieci wodno-kanalizacyjnej. Ograniczone zostanie także ryzyko przerw w dostawie wody pitnej (wywołane przez obniżenie poziomu wód gruntowych) dzięki pogłębieniu istniejących studni i modernizacji sieci SUW.

Realizator: Gmina Dąbrowa Biskupia

Łączny planowany budżet celu: 59.900.000 zł

Oczekiwane efekty, wskaźniki:

- liczba budynków/obiektów poddanych termomodernizacji – 7 sztuk,
- liczba nowych instalacji OZE – 10 sztuk,
- długość wybudowanej lub zmodernizowanej sieci wodno-kanalizacyjnej – 38 km,
- liczba nowych oczyszczalni ścieków – 1 sztuka,
- liczba osób biorących udział w zajęciach z zakresu edukacji ekologicznej – 400 osób.

Cel strategiczny 8: Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i standardu usług świadczonych przez Gminę do 2028 roku**Opis sytuacji:**

Na terenie gminy występuje niewielkie zagrożenie powodziowe (głównie lokalne podtopienia w pobliżu rowów melioracyjnych), ale konieczne jest doposażenie w sprzęt ratunkowy lokalnych OSP, stanowiących podstawę systemu ratowniczego (także w przypadku zdarzeń drogowych). Ponadto, Gmina i jednostki jej podległe muszą podjąć pilne działania w zakresie cyfryzacji zasobów i obsługi interesantów. Poważną bolączką jest też budynek Urzędu Gminy, który wymaga modernizacji (w tym dostosowania do osób ze szczególnymi potrzebami).

Opis planowanych działań:

Gmina planuje kontynuację wsparcia ochrony przeciwpowodziowej i przeciwpożarowej głównie poprzez doposażenie lokalnych jednostek OSP. Dodatkowo zaplanowano gruntowną modernizację budynku Urzędu Gminy oraz odrębną pulę środków na wsparcie cyfryzacji zasobów i obsługi interesantów (zarówno w UG, jak i innych jednostkach gminnych).

Powiązanie z innymi celami Strategii:

Działania poprawiające bezpieczeństwo pozytywnie wpłyną na realizację celu 3. Przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu do 2028 roku (osoby poszkodowane dzięki szybkiej i fachowej pomocy będą mogły szybciej wrócić do normalnego życia). Zaś poprawa efektywności pracy Urzędu Gminy ułatwi osiągnięcie wszystkich celów Strategii. Cyfryzacja zasobów i obsługi ułatwią też mieszkańcom załatwianie wszelkich spraw urzędowych.

Realizator: Gmina Dąbrowa Biskupia i jednostki podległe

Łączny planowany budżet celu: 16.000.000 zł

Oczekiwane efekty, wskaźniki:

- liczba wspartych jednostek systemu ratowniczego – 3 sztuki,

- liczba zmodernizowanych budynków publicznych – 1 sztuka (Urząd Gminy),
- liczba projektów z zakresu cyfryzacji w jednostkach gminnych – 3 sztuki.

Wykaz zadań wraz z planem finansowym:

Osiągnięcie celów Strategii będzie możliwe dzięki zestawowi konkretnych zadań (kierunków interwencji), które zostały zaplanowane do realizacji na lata 2021-2028. Zadania zostały przyporządkowane do poszczególnych celów strategicznych.

Wykaz stanowi jednocześnie plan finansowy, wskazując z jakich źródeł będą finansowane poszczególne zadania (a tym samym cele) oraz jaka jest łączna planowana wysokość wsparcia w ramach danego celu.

W trakcie realizacji Strategii możliwe jest ujęcie na wykazie dodatkowych zadań, o ile ich realizacja przyczynia się do osiągnięcia założonych celów strategicznych. W systemie zarządzania Strategią przewidziano dwa przeglądy aktualizacyjne dokumentu w 2023 i 2027 r.

Tabela 19. Wykaz zadań służących realizacji Strategii:

Cel/zadanie	Planowane finansowanie ze środków (w zł):		Razem w latach 2021-2028:
	Gminy Dąbrowa Biskupia:	Innych źródeł:	
Cel strategiczny 1. Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku	1.325.000	3.175.000	4.500.000
Zadanie 1: Organizacja prac interwencyjnych	500.000	500.000 Fundusz Pracy, EFS	1.000.000
Zadanie 2: Organizacja robót publicznych	825.000	1.675.000 Fundusz Pracy, EFS	2.500.000
Zadanie 3: Organizacja staży zawodowych	0	1.000.000 Fundusz Pracy, EFS	1.000.000
Cel strategiczny 2. Poprawa standardu infrastruktury drogowej do 2028 roku	13.500.000	13.500.000	27.000.000
Zadanie 3: Budowa, przebudowa infrastruktury drogowej, remonty dróg i obiektów drogowych	7.500.000	7.500.000 EFRR, budżet państwa	15.000.000
Zadanie 4: Zakup sprzętu i wyposażenia do utrzymania dróg i infrastruktury okołodrogowej	2.500.000	2.500.000 EFRR, budżet państwa	5.000.000
Zadanie 5: Budowa ciągów pieszo-rowerowych	2.500.000	2.500.000 EFRR, budżet państwa, środki województwa i powiatu	5.000.000
Zadanie 6: Wsparcie rozwoju transportu publicznego	1.000.000	1.000.000 EFRR, budżet państwa	2.000.000
Cel strategiczny 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku	9.000.000	24.000.000	33.000.000
Zadanie 7: Realizacja programów wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych oraz niepełnosprawnych)	500.000	1.500.000 EFS, budżet państwa, Program Senior Plus, PFRON	2.000.000
Zadanie 8: Rozbudowa lokalnego systemu pomocy społecznej (m.in. budowa nowej siedziby ośrodka pomocy społecznej, rozbudowa sieci świetlic, wsparcie placówek seniora, ŚDS)	1.000.000	3.000.000 EFRR, budżet państwa, Program Senior Plus, PFRON	4.000.000

Zadanie 9: Rozwój usług społecznych	500.000	1.500.000 EFS, budżet państwa, Program Senior Plus, PFRON	2.000.000
Zadanie 10: Poprawa stanu komunalnej infrastruktury mieszkaniowej (mieszkania komunalne i socjalne)	2.000.000	8.000.000 EFRR, Fundusz Dostępności, budżet państwa, PFRON	10.000.000
Zadanie 11: Poprawa dostępności budynków, obiektów i usług publicznych dla osób z niepełnosprawnościami	5.000.000	10.000.000 EFRR, Fundusz Dostępności, budżet państwa, PFRON	15.000.000
Cel strategiczny 4. Unowocześnienie bazy edukacyjnej do 2028 roku	6.000.000	11.500.000	17.500.000
Zadanie 12: Rozwój opieki nad najmłodszymi mieszkańcami (stworzenie żłobka, klubu malucha itp.)	1.000.000	2.000.000 EFRR, budżet państwa	3.000.000
Zadanie 13: Program Erasmus+, podnoszenie kwalifikacji uczniów i nauczycieli	0	1.500.000 Program Erasmus+, budżet państwa	1.500.000
Zadanie 14: Modernizacja placówek edukacyjnych (remonty, rozbudowa i modernizacja zaplecza, zakup wyposażenia, w tym budowa trzech przyszkolnych sal gimnastycznych i boiska)	3.000.000	4.000.000 EFRR, budżet państwa	7.000.000
Zadanie 15: Rozbudowa szkoły w Pieraniu	1.000.000	1.000.000 EFRR, budżet państwa	2.000.000
Zadanie 16: Organizacja zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży (zajęcia wyrównawcze, rozwojowe)	1.000.000	3.000.000 EFS, budżet państwa	4.000.000
Cel strategiczny 5. Wsparcie placówek kulturalnych i zachowanie dziedzictwa historyczno-kulturowego do 2028 roku	4.500.000	5.500.000	10.000.000
Zadanie 17: Budowa nowej siedziby biblioteki, doposażenie biblioteki i filii	1.000.000	1.000.000 EFRR, budżet państwa	2.000.000
Zadanie 18: Budowa ośrodka kultury	1.000.000	1.000.000 EFRR, budżet państwa	2.000.000
Zadanie 19: Utworzenie i utrzymanie Ośrodka Pamięci gen. Władysława Sikorskiego w Parchaniu	2.000.000	3.000.000 EFRR, budżet państwa	5.000.000

Zadanie 20: Ochrona zabytków i obiektów o wartości historycznej, promocja dziedzictwa historyczno-kulturowego	500.000	500.000 EFRR, budżet państwa	1.000.000
Cel strategiczny 6. Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku	3.500.00	10.500.000	14.000.000
Zadanie 21: Wsparcie organizacji pozarządowych i współpraca z innymi podmiotami	500.000	1.500.000 EFS, budżet państwa	2.000.000
Zadanie 22: Organizacja wydarzeń aktywizacyjnych, kulturalnych i promocyjnych dla mieszkańców gminy	2.000.000	4.000.000 EFS, budżet państwa, środki województwa i powiatu	6.000.000
Zadanie 23: Budowa, rozbudowa i poprawa standardu ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej oraz miejsc spotkań mieszkańców (np. place zabaw, siłownie plenerowe, wiaty wypoczynkowe)	1.000.000	5.000.000	6.000.000
Cel strategiczny 7. Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym do 2028 roku	14.750.000	45.150.000	59.900.000
Zadanie 24: Termomodernizacja budynków publicznych oraz montaż instalacji OZE (fotowoltaika, pompy ciepła etc.)	1.000.000	4.000.000 EFRR, budżet państwa, N/WFOŚiGW	5.000.000
Zadanie 25: Wymiana oświetlenia ulicznego na lampy solarne i instalacje energooszczędne	700.000	1.000.000 EFRR, budżet państwa, N/WFOŚiGW	1.700.000
Zadanie 26: Zabezpieczenie dostępności wody pitnej i ograniczenie zużycia wody w budynkach publicznych (w tym budowa, modernizacja i pogłębianie studni oraz SUW)	5.000.000	15.000.000 EFRR, budżet państwa, N/WFOŚiGW	20.000.000
Zadanie 27: Budowa nowej oczyszczalni ścieków w Dąbrowie Biskupiej	3.000.000	12.000.000 EFRR, budżet państwa, N/WFOŚiGW	15.000.000
Zadanie 28: Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej	3.000.000	5.000.000 EFRR, budżet państwa, N/WFOŚiGW	8.000.000

Zadanie 29: Modernizacja PSZOK w Dąbrowie Biskupiej i systemu zbiórki odpadów oraz utylizacja odpadów niebezpiecznych (w tym azbestu)	1.000.000	3.000.000 EFRR, budżet państwa, N/WFOŚiGW	4.000.000
Zadanie 30: Edukacja ekologiczna mieszkańców	50.000	450.000 EFS, budżet państwa, N/WFOŚiGW, środki województwa i powiatu	500.000
Zadanie 31: Opieka nad bezdomnymi zwierzętami	500.000	200.000 budżet państwa, N/WFOŚiGW, środki województwa i powiatu	700.000
Zadanie 32: Inwestycje Gminnej Spółki Wodnej (melioracje, regulacja stosunków wodnych etc.)	500.000	4.500.000 budżet państwa, N/WFOŚiGW, środki województwa i powiatu	5.000.000
Cel strategiczny 8. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i standardu usług świadczonych przez Gminę do 2028 roku	5.000.000	11.000.000	16.000.000
Zadanie 33: Wsparcie ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej (w tym zakup sprzętu ratunkowego)	2.000.000	3.000.000 EFRR, budżet państwa	5.000.000
Zadanie 34: Przebudowa i modernizacja budynku Urzędu Gminy	1.000.000	4.000.000 EFRR, budżet państwa	5.000.000
Zadanie 35: Cyfryzacja zasobów i obsługi interesantów (zakup wyposażenia i oprogramowania, wsparcie dla tworzenia szkieletowej sieci światłowodowej)	2.000.000	4.000.000 EFRR, budżet państwa	6.000.000
Razem w latach 2021-2028:	57.575.000	124.325.000	181.900.000

Podstawowe założenia systemu realizacji (w tym monitoring osiągnięcia celów Strategii)

Za realizację Strategii odpowiada Wójt Gminy Dąbrowa Biskupia, który w tym celu będzie koordynował działania odpowiednich instytucji, wskazanych jako realizatorzy poszczególnych celów. Wójt może w drodze szczegółowych regulacji ustalić inną jednostkę/podmiot jako odpowiedzialną za monitoring, ewaluację, sprawozdawczość lub kontrolę.

Monitorowanie postępów w realizacji Strategii (stopnia osiągnięcia założonych wskaźników oraz wartości nakładów finansowych na poszczególne zadania i cele) będzie odbywało się okresowo, raz do roku, za rok zakończony. Roczne sprawozdanie z realizacji Strategii zostanie przedłożone przez Wójta radnym Rady Gminy.

Monitoring realizacji Strategii będzie prowadzony w oparciu o poniższą tabelę:

Tabela 20. Monitoring realizacji Strategii:

Cel:	Planowane nakłady finansowe 2021-2028	Wskaźnik realizacji		
		Nazwa wskaźnika	Wartość początkowa	Wartość docelowa (2028 r.)
1. Wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców do 2028 roku	4.500.000	liczba osób, które podjęły zatrudnienie subsydiowane	0	50 osób
2. Poprawa standardu infrastruktury drogowej do 2028 roku	27.000.000	długość wyremontowanych, zmodernizowanych dróg gminnych	0	10 km
		długość wybudowanych, przebudowanych, zmodernizowanych ciągów pieszych, rowerowych i pieszorowerowych	0	5 km
		liczba stworzonych elementów poprawiających bezpieczeństwo użytkowników ruchu drogowego	0	10 sztuk
3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu do 2028 roku	33.000.000	liczba realizowanych programów wsparcia i programów profilaktycznych	0	5 sztuk
		liczba osób objętych wsparciem	0	3.200 osób
		liczba wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów, placówek systemu pomocy społecznej	0	6 sztuk

4. Unowocześnienie bazy edukacyjnej do 2028 roku	17.500.000	liczba stworzonych żłobków, klubów malucha	0	1 sztuka
		liczba osób objętych wsparciem w ramach zajęć dodatkowych i programu Erasmus+	0	200 osób
		liczba rozbudowanych, zmodernizowanych, wyposażonych obiektów edukacyjnych	0	4 sztuki
5. Wsparcie placówek kulturalnych i zachowanie dziedzictwa historyczno-kulturowego do 2028 roku	10.000.000	liczba instytucji kultury, którym poprawiły się warunki lokalowe	0	2 sztuki
		liczba wspartych obiektów zabytkowych i o walorach historycznych	0	3 sztuki
6. Aktywizacja mieszkańców i promocja obszaru gminy do 2028 roku	14.000.000	liczba programów współpracy z organizacjami pozarządowymi	0	8 sztuk
		liczba uczestników wydarzeń lokalnych	0	4.000 osób
		liczba wybudowanych, rozbudowanych, zmodernizowanych miejsc spotkań i rekreacji mieszkańców	0	10 sztuk
7. Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym do 2028 roku	59.900.000	liczba budynków/obiektów poddanych termomodernizacji	0	7 sztuk
		liczba nowych instalacji OZE	0	10 sztuk
		długość wybudowanej lub zmodernizowanej sieci wodno-kanalizacyjnej	0	38 km
		liczba nowych oczyszczalni ścieków	0	1 sztuka
		liczba osób biorących udział w zajęciach z zakresu edukacji ekologicznej	0	400 osób
8. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i standardu usług świadczonych przez Gminę do 2028 roku	16.000.000	liczba wspartych jednostek systemu ratowniczego	0	3 sztuki
		liczba zmodernizowanych budynków publicznych	0	1 sztuka
		liczba projektów z zakresu cyfryzacji w jednostkach gminnych	0	3 sztuki

Dodatkowo, w roku 2023 i 2027 możliwa będzie aktualizacja dokumentu, obejmująca zmianę celów i priorytetów oraz uzupełnienie wykazu zadań o projekty, których realizacja nie była możliwa do przewidzenia na etapie opracowania Strategii (wraz z aktualizacją kwot).

Wszelkie szczegółowe programy i plany gminne, uchwalane po dniu przyjęcia niniejszej Strategii, muszą wpisywać się w ramy określone w niniejszym dokumencie (odwoływać się do określonych tutaj celów, wskaźników realizacji oraz zakładanych nakładów finansowych).